

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БЛАГОДИР ВІТАЛІЙ ОЛЕГОВИЧ

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри міжнародних
відносин і зовнішньої політики,
професор, доктор економічних наук,
професор

В.В. Лимар

« ____ » _____ 2025 р.

Енергетична дипломатія: глобальні тренди та національні інтереси

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

Освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного
врегулювання»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник: Лимар В.В., професор
д.е.н., професор кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

Гижко А.П.

_____ (підпис)

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Благодир Віталій Олегович. Енергетична дипломатія: глобальні тренди та національні інтереси. Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2025.

У дослідженні обґрунтовано багатовимірну природу енергетичної дипломатії, для якої у науковому дискурсі не існує уніфікованого визначення. Показано, що синтез реалістичного, ліберального, конструктивістського та інституційно-структурного підходів формує комплексне бачення енергетичної дипломатії як поліцентричного інструменту глобального управління. Проаналізовано роль провідних міжнародних акторів, США, ЄС, Китаю та країн Перської затоки, у формуванні світових енергетичних трендів, які визначають параметри переходу до нового енергетичного режиму. З'ясовано, що їхня взаємодія створює складну систему геополітичних і технологічних взаємозалежностей, які формують архітектуру сучасного світопорядку.

Особливу увагу приділено дослідженню України як ключового елемента глобальної енергетичної системи, де перетинаються інтереси провідних акторів і проявляються нові моделі енергетичної безпеки. Підкреслено, що енергетичний фактор визначає динаміку конфліктів XXI століття, а український контекст демонструє взаємозв'язок між війною, інноваціями та інституційною стійкістю. Визначено перспективи розвитку української енергетичної дипломатії, які охоплюють інтеграцію до європейських енергетичних систем, диверсифікацію ресурсів, розвиток відновлюваної енергетики, формування міжнародних коаліцій та подолання структурних обмежень. Зроблено висновок, що успішна реалізація цих напрямів здатна посилити енергетичну стійкість України та закріпити її позицію як стратегічного суб'єкта у глобальному енергетичному просторі XXI століття.

Ключові слова: енергетична дипломатія, енергетична безпека, енергетичний фактор, реалізм, лібералізм, конструктивізм, національні інтереси.

106 с., 2 табл., бібліограф.: 74 найм.

SUMMARY

Vitalii Blagodyr. Energy diplomacy: global trends and national interests. Specialisation 291 International Relations, Public Communications and Regional Studies. Educational program 'International Communications and Mediation in Conflict Resolution'. Vasyl Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2025.

The study substantiates the multidimensional nature of energy diplomacy, for which there is no unified definition in scientific discourse. It shows that the synthesis of realistic, liberal, constructivist, and institutional-structural approaches forms a comprehensive vision of energy diplomacy as a polycentric instrument of global governance. The role of leading international actors, the US, the EU, China and the Persian Gulf countries, in shaping global energy trends that determine the parameters of the transition to a new energy regime is analysed. It has been established that their interaction creates a complex system of geopolitical and technological interdependencies that shape the architecture of the modern world order.

Particular attention is paid to the study of Ukraine as a key element of the global energy system, where the interests of leading actors intersect and new models of energy security emerge. It is emphasised that the energy factor determines the dynamics of conflicts in the 21st century, and the Ukrainian context demonstrates the interconnection between war, innovation and institutional stability. The prospects for the development of Ukrainian energy diplomacy are identified, covering integration into European energy systems, resource diversification, the development of renewable energy, the formation of international coalitions and the overcoming of structural constraints. It is concluded that the successful implementation of these areas can strengthen Ukraine's energy resilience and consolidate its position as a strategic player in the global energy space of the 21st century.

Keywords: energy diplomacy, energy security, energy factor, realism, liberalism, constructivism, national interests.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	11
1.1. Поняття та сутність енергетичної дипломатії у системі міжнародних відносин.....	11
1.2. Енергетична безпека як складова національної та міжнародної безпеки....	19
1.3. Механізми та інструменти енергетичної дипломатії.....	26
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ДИПЛОМАТІЇ.....	39
2.1. Роль провідних міжнародних акторів.....	39
2.2. Трансформація глобальних енергетичних ринків у XXI столітті: декарбонізація та «зелений перехід».....	48
2.3. Енергетичний фактор у сучасних міжнародних конфліктах та кризах.....	55
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ.....	67
3.1. Місце та роль України в глобальній енергетичній системі.....	67
3.2. Україна між Сходом і Заходом: енергетична безпека в умовах геополітичної конкуренції.....	72
3.3. Українська енергетична дипломатія: пріоритети, успіхи та виклики.....	80
Висновки до розділу 3.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	98
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі енергетична дипломатія формується як один із ключових вимірів міжнародних відносин, що поєднує інструментарій зовнішньої політики, економічного розвитку та безпекових стратегій у цілісну систему глобального енергетичного управління. Глибинні трансформації у світовій енергетичній сфері зумовлені прискореним переходом до відновлюваних джерел енергії, технологічною модернізацією, зростанням конкуренції за критичні ресурси та загостренням геополітичних протиріч, актуалізують потребу в комплексному дослідженні дипломатичних механізмів, через які держави адаптують свої енергетичні стратегії до нових викликів. З огляду на це, звернення до проблематики енергетичної дипломатії стає не лише науковою необхідністю, але й практичним імперативом для держав, що прагнуть забезпечити власну енергетичну безпеку та підвищити суб'єктність на світовій арені.

Актуальність теми посилюється тим, що енергетика перетворюється на одну з головних площин геополітичної конкуренції між провідними центрами сили, де доступ до енергоресурсів та контроль над транзитними маршрутами стають інструментами політичного впливу, економічного тиску та стратегічного стримування. У цьому контексті енергетична дипломатія набуває характеру комплексної практики, яка охоплює укладання міждержавних угод, участь у глобальних кліматичних і регуляторних ініціативах, формування альянсів та коаліцій, а також забезпечення технологічної та інвестиційної взаємодії. Дослідження цих процесів дозволяє глибше осмислити нову конфігурацію міжнародної енергетичної системи, що формується на перетині політичних інтересів, економічної раціональності та екологічних зобов'язань.

Особливої значущості вивчення енергетичної дипломатії набуває в умовах загострення глобальної енергетичної нестабільності, спричиненої енергетичними шоками, війнами, санкційними режимами та руйнуванням традиційних ланцюгів постачання. З цієї перспективи дослідження глобальних

трендів енергетичної дипломатії сприяє виявленню закономірностей поведінки держав у кризових умовах, а також кристалізації нових моделей багатосторонньої взаємодії.

Уточнення національних інтересів у сфері енергетичної дипломатії має принципове значення для держав, що перебувають у процесі трансформації енергетичних систем або функціонують у середовищі підвищених геополітичних ризиків. Для таких країн енергетична дипломатія стає інструментом не лише забезпечення ресурсної безпеки, але й підвищення міжнародного авторитету, залучення стратегічних інвестицій, диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та участі у формуванні глобальних правил гри. Системний аналіз взаємозалежності глобальних трендів та національних інтересів створює підґрунтя для формування ефективної державної політики, що здатна забезпечити довгострокову енергетичну стійкість.

Отже, актуальність дослідження зумовлена одночасною дією кількох факторів: зростанням значення енергетичних ресурсів у глобальній політичній економії; радикальною трансформацією міжнародного енергетичного правопорядку під впливом кліматичних та технологічних змін; ускладненням механізмів міжнародної взаємодії; а також потребою держав у формуванні стратегічно послідовної енергетичної дипломатії, здатної захистити їхні національні інтереси. У цьому контексті обрана тема набуває не лише теоретичної, але й практичної значущості, відкриваючи можливість для формування нових концептуальних підходів та прикладних моделей, необхідних для оптимізації енергетичної політики у XXI столітті.

У науковому дискурсі енергетичної дипломатії та енергетичної безпеки сформовано багаторівневий масив досліджень, що охоплює як концептуально-теоретичні підходи, так і прикладні моделі забезпечення стійкості держав у умовах геополітичних загроз. Значну увагу у вітчизняних роботах привертають питання визначення архітектури енергетичної дипломатії та ролі України у глобальних енергетичних процесах. Зокрема, Лимар В.В. у статті «Концептуальні моделі тристоронньої енергетичної дипломатії» (2024)

пропонує інноваційний підхід до структурування взаємодій між ключовими акторами - державами, міжнародними організаціями та енергетичними корпораціями. Авторка формує концептуальну рамку тристоронньої дипломатії, яка дозволяє аналізувати енергетичні процеси як поліцентричну систему з високим рівнем взаємозалежності. Це дослідження є важливим теоретичним підґрунтям для аналізу сучасних дипломатичних механізмів у сфері енергетики.

Вагомий внесок у розкриття інфраструктурного виміру міжнародної взаємодії робить праця Остапенко Т.Г., Гращенко І.С. та Прищепи Н.П. «Транспортна система України як елемент глобальної транспортної системи» (2018). Автори розглядають транспортну мережу як критичний елемент міжнародної логістики та енергетичного транзиту. Оскільки транспортна та енергетична інфраструктури є взаємодоповнюючими, це дослідження створює підґрунтя для розуміння ролі України у забезпеченні глобальної енергетичної безпеки. Особливо важливою є теза про інтегрованість української транспортної системи у трансконтинентальні потоки, що корелює з питаннями енергетичного транзиту та геополітичної конкуренції.

Питання впливу військових конфліктів на енергетичну політику України розкриває праця Дегтяр О. (2025), яка аналізує стратегії міжнародної енергетичної політики держави у кризових умовах. Автор доводить, що війна радикально змінює логіку енергетичного управління, підвищуючи значення дипломатії, диверсифікації та інтенсифікації співробітництва з міжнародними партнерами. Особлива увага приділена забезпеченню енергетичної безпеки як складової національної обороноздатності, що робить це джерело важливим у контексті дослідження ролі енергетичного фактору у конфліктах.

Теоретичну базу дослідження становлять класичні роботи Г. Моргентау («Politics among nations», 1978) та К. Уолтца («Theory of International Politics», 2010). Моргентау пропонує концепцію політики сили, яка дозволяє інтерпретувати енергетичну дипломатію як інструмент проєкції впливу та балансування інтересів держав. Уолтц, закладаючи основи структурного реалізму, підкреслює визначальну роль міжнародної системи у формуванні

поведінки держав, що є релевантним для аналізу боротьби за енергетичні ресурси, технології та маршрути транзиту. Обидва автори забезпечують теоретичну рамку для інтерпретації енергетичних процесів у контексті глобальних силових конфігурацій.

У статті Lyman V.V. (2023) «Energy security of Ukraine: external threats from the Russian Federation» досліджено специфічні ризики та загрози, які постають перед Україною внаслідок агресивної політики Російської Федерації. Авторка аналізує інструменти гібридного тиску, включаючи маніпуляції постачаннями енергоресурсів, інфраструктурні загрози та інформаційні впливи. Праця актуалізує питання зміцнення енергетичної стійкості України через розвиток альтернативних джерел, диверсифікацію імпорту та інтеграцію у європейські енергетичні ринки.

Узагальнюючи, розглянуті джерела формують комплексну теоретико-методологічну базу для дослідження енергетичної дипломатії та енергетичної безпеки України.

Метою дослідження є комплексне наукове обґрунтування сутнісних характеристик, структурних компонентів та стратегічних можливостей енергетичної дипломатії в контексті аналізу глобальних трансформацій світової енергетичної системи та визначення оптимальних підходів до забезпечення й просування національних інтересів держави у цьому вимірі.

Мета дослідження зумовлює постановку та вирішення **таких завдань**:

дослідити сутність енергетичної дипломатії у системі міжнародних відносин;

проаналізувати поняття енергетичної безпеки як складової національної та міжнародної безпеки;

вивчити механізми та інструменти енергетичної дипломатії;

визначити роль провідних міжнародних акторів;

проаналізувати трансформацію глобальних енергетичних ринків у XXI столітті в контексті декарбонізації та «зеленого переходу»;

дослідити енергетичний фактор у сучасних міжнародних конфліктах та кризах;

проаналізувати місце та роль України в глобальній енергетичній системі;

проаналізувати енергетичну безпеку України в умовах геополітичної конкуренції;

визначити пріоритети української енергетичної дипломатії.

Об'єкт дослідження – глобальні процеси формування, трансформації та функціонування системи енергетичної дипломатії як специфічного виміру міжнародних відносин і світової енергетичної політики.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методологічних засад, інституційних механізмів, інструментів та практик реалізації енергетичної дипломатії, а також її вплив на формування й захист національних інтересів держави в умовах сучасних глобальних енергетичних трендів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань роботи застосовано комплекс загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних методів, що забезпечують багатовимірний аналіз енергетичної дипломатії як феномену сучасної міжнародної політики. Діалектичним методом виявлено внутрішню суперечливість і динамічний характер розвитку енергетичної дипломатії в умовах трансформації глобального енергетичного середовища та посилення геополітичної конкуренції; системний підхід застосований для комплексного аналізу енергетичної дипломатії як цілісної, багаторівневої та структурно взаємопов'язаної системи, що функціонує на перетині політичних, економічних, технологічних і безпекових вимірів; інституційний метод забезпечив дослідження ролі міжнародних організацій, міждержавних структур та регуляторних режимів у формуванні глобальних правил і практик енергетичної взаємодії; порівняльно-історичний метод дав змогу проаналізувати еволюцію дипломатичних стратегій держав у сфері енергетики, виявити домінантні тенденції та моделі поведінки у різні історичні періоди; методом структурно-функціонального аналізу виявлено ключові

функції енергетичної дипломатії, її структурних складових та механізмів впливу на забезпечення національних інтересів.

Теоретичне значення роботи полягає у системному концептуальному осмисленні енергетичної дипломатії як інтегрального феномену сучасних міжнародних відносин, що перебуває на перетині геополітики, економіки, глобальної безпеки та екологічної політики.

Практичне значення дослідження полягає у можливості безпосереднього використання її результатів для підвищення ефективності формування та реалізації національної енергетичної політики, удосконалення інструментів енергетичної дипломатії та стратегічного забезпечення енергетичної безпеки держави в умовах посилення глобальних геополітичних турбулентностей.

Результати магістерської роботи апробовано на Міжнародній науковій інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща, 9 – 10 жовтня 2025 р.) з темою: Роль енергетичної дипломатії в системі міжнародних відносин.

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 106 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

1.1. Поняття та сутність енергетичної дипломатії у системі міжнародних відносин

У сучасному світі енергетика є однією з ключових детермінант глобального розвитку та міжнародної стабільності. Вона не лише забезпечує економічне зростання та технологічний прогрес, але й формує основи політичної могутності держав. Відтак, енергетична дипломатія постає як особливий інструмент реалізації національних інтересів, що поєднує економічні, безпекові та геополітичні виміри міжнародних відносин. Саме тому дослідження цього феномену набуває актуальності та наукової значущості.

Енергетична дипломатія визначає параметри міжнародної безпеки. У XXI столітті енергетичні ресурси перетворилися на фактор стратегічного впливу, здатний змінювати розстановку сил у світовій політиці. Приклади використання енергетики як «м'якої зброї» у міждержавних відносинах свідчать, що контроль над постачанням нафти, газу чи електроенергії стає не менш ефективним інструментом тиску, ніж військова чи економічна сила. Вивчення цих процесів дозволяє зрозуміти механізми виникнення нових конфліктів, а також окреслити можливості їхнього попередження шляхом дипломатичних переговорів та міжнародного посередництва [1].

Також енергетична дипломатія є важливим чинником глобальної економічної взаємозалежності. Транснаціональні енергетичні компанії, міждержавні трубопровідні мережі, спільні проекти у сфері відновлювальної енергетики утворюють складну інфраструктуру, де інтереси держав і корпорацій тісно переплітаються. Дослідження цих процесів відкриває нові перспективи для розуміння закономірностей міжнародної економічної інтеграції та ролі енергетики у формуванні світових ринків.

У період енергетичного переходу та глобальної боротьби зі змінами клімату дипломатичний вимір енергетики стає особливо значущим. Перехід до відновлюваних джерел енергії, розвиток «зеленої» економіки та декарбонізаційні ініціативи провідних держав формують нову архітектуру міжнародних відносин. Аналіз енергетичної дипломатії в цьому контексті дає змогу не лише зрозуміти поточні тренди, але й передбачити майбутні конфігурації геополітичних союзів та конфліктів [1].

Для окремих держав, зокрема України, енергетична дипломатія виступає невід'ємним елементом забезпечення національної безпеки. Геополітичне положення України як транзитної держави між Сходом і Заходом робить енергетичний фактор визначальним у зовнішньополітичній стратегії [2]. Тому вивчення цього напрямку дозволяє оцінити потенціал дипломатичних інструментів для зміцнення енергетичної незалежності та інтеграції у європейський простір.

Таким чином, дослідження енергетичної дипломатії у системі міжнародних відносин є науково обґрунтованою потребою, оскільки воно дає можливість глибше зрозуміти динаміку глобальних процесів, визначити роль енергетики у формуванні нових викликів та загроз, а також розробити ефективні стратегії для захисту національних інтересів. У світі, де енергетика залишається фундаментом економічної та політичної влади, саме енергетична дипломатія постає як ключ до гармонізації міжнародних відносин і запорука стабільного розвитку в майбутньому.

Отже, у системі сучасних міжнародних відносин феномен енергетичної дипломатії набуває особливого аналітичного значення, оскільки він інтегрує в собі різні рівні взаємодії, від суто економічного до безпекового та цивілізаційно-ціннісного. Попри відносну новизну цього терміну в академічному дискурсі, його концептуалізація здійснюється крізь призму низки підходів, що по-різному акцентують функціональне та змістове наповнення даного явища.

Передусім, у межах реалістичного підходу енергетична дипломатія трактується як інструмент забезпечення національних інтересів і, відповідно, як

засіб реалізації влади у міжнародній системі. Вона розглядається як форма політичного тиску чи контролю, де доступ до ресурсів і транспортних шляхів стає не лише економічною перевагою, а й важелем геополітичного впливу. У такій інтерпретації енергетична дипломатія постає «жорстким ресурсом», що уможливорює баланс сил або створення асиметрій залежності між державами [3].

Реалістичний підхід у міжнародних відносинах [4] традиційно розглядає державу як центрального актора, чії дії визначаються прагненням до виживання та забезпечення національної могутності в умовах анархічної міжнародної системи. У контексті енергетичної дипломатії цей підхід набуває особливого значення, оскільки енергетичні ресурси стають не лише економічним активом, але й інструментом політичного впливу, стратегічної автономії та засобом забезпечення національної безпеки.

Реалістична концепція трактує енергетичну дипломатію як інструмент забезпечення національної потуги. Держава прагне контролювати ключові джерела енергетичних ресурсів: нафту, природний газ, уран, а також стратегічні транспортні маршрути з метою мінімізації власної вразливості та підвищення впливу у міжнародних відносинах [5]. Вона використовує енергетичну дипломатію як засіб досягнення стратегічної автономії, обмежуючи залежність від зовнішніх постачальників і, відповідно, посилюючи свою політичну та економічну самостійність.

Також у рамках реалістичного підходу енергетична дипломатія розглядається як інструмент тиску та засіб асиметричного впливу. Держави можуть застосовувати обмеження постачання енергоресурсів, встановлювати преференційні ціни або вводити енергетичні санкції, щоб впливати на поведінку інших держав. Прикладом є використання газових поставок у відносинах між Росією та Європейським Союзом або контроль над нафтовими потоками ОПЕК, що формує глобальні ціни на енергоносії. Такий підхід підкреслює стратегічне значення енергетики як знаряддя влади, що визначає розстановку сил на міжнародній арені.

Реалісти акцентують на геополітичній динаміці, що виникає навколо енергетичних ресурсів. Контроль над транзитними коридорами, морськими шляхами та енергетично важливими регіонами стає вирішальним чинником у формуванні альянсів і блоків, у визначенні сфер впливу великих держав [6]. Наприклад, Близький Схід та Центральна Азія розглядаються як стратегічно важливі вузли енергетичної безпеки, де реалізація національних інтересів держав-постачальників та споживачів ресурсів визначає характер міжнародної політики.

Також реалістичний підхід підкреслює конкурентний характер міжнародної системи. Держави, за умови обмеженості ресурсів, вимушені діяти в умовах анархії, орієнтуючись на власну вигоду та безпеку. Енергетична дипломатія у цьому контексті - це засіб зміцнення позицій держави, запобігання зовнішньому тиску та забезпечення стратегічного балансу.

Таким чином, у рамках реалістичної парадигми енергетична дипломатія є багаторівневим механізмом реалізації національних інтересів. Вона поєднує управління ресурсами, контроль над транспортними шляхами, застосування економічного тиску та стратегічне планування міжнародних альянсів. Реалістичний підхід дозволяє зрозуміти силовий та конкурентний аспект енергетичних відносин, що є критично важливим для аналізу сучасних геополітичних конфліктів та формування ефективної зовнішньої політики держав.

Натомість ліберальний підхід пропонує іншу оптику: енергетична дипломатія тут мислиться як інституціоналізована форма міжнародної співпраці. Йдеться про багатосторонні переговори, функціонування енергетичних організацій, розвиток правових рамок і спільних регулятивних механізмів, покликаних мінімізувати конфліктність у сфері доступу до ресурсів. Цей підхід акцентує на взаємозалежності, що формується між державами та приватними корпораціями, і підкреслює значення нормотворчого та регуляторного виміру енергетичної дипломатії [7].

У межах ліберальної парадигми міжнародні відносини розглядаються не лише через призму конфлікту і конкуренції, як це робить реалізм, а й як систему, у якій співпраця, взаємозалежність та інституціоналізація виступають ключовими чинниками регулювання поведінки держав. У контексті енергетичної дипломатії ліберальний підхід дозволяє оцінити її не тільки як інструмент впливу чи засіб забезпечення безпеки, а й як механізм створення системних правил, що знижують ймовірність конфліктів та сприяють стабільності глобальної енергетики.

Так, ліберальний підхід трактує енергетичну дипломатію як механізм координації та співробітництва між державами та міжнародними акторами. У цьому контексті держава прагне не лише забезпечити власні енергетичні потреби, але й брати участь у формуванні колективних стратегій управління ресурсами. Приклади включають діяльність таких міжнародних організацій, як Міжнародне енергетичне агентство (IEA), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) та Європейська енергетична спільнота, де держави спільно визначають стандарти, обсяги виробництва та регуляторні норми [7].

У рамках ліберальної парадигми взаємозалежність між державами розглядається як стабілізуючий фактор. Держави, що активно інтегруються у глобальні енергетичні ринки, мають економічні стимули для уникання конфліктів, оскільки стабільність енергопостачання прямо впливає на їхні економічні інтереси. Тому енергетична дипломатія ліберального типу передбачає пошук взаємовигідних рішень, укладення довгострокових контрактів та створення інституційних рамок для забезпечення передбачуваності і прозорості у взаємодії.

Ліберальний підхід підкреслює роль міжнародних норм і правових рамок у регулюванні енергетичних відносин [8]. У цьому сенсі енергетична дипломатія спрямована на вироблення правил гри, які обмежують довільне використання ресурсів, забезпечують екологічні стандарти та гарантують справедливий доступ до енергетичних потоків. Таким чином, держави через дипломатичні інструменти формують системи, що підвищують стабільність глобальних

енергетичних ринків і сприяють поступовому зниженню напруженості у міжнародних відносинах.

Також ліберальний підхід акцентує на економічній та технічній співпраці, включаючи розвиток транснаціональних енергетичних проєктів, інвестиційні угоди та спільні дослідницькі ініціативи у сфері відновлюваних джерел енергії. Ця форма дипломатії передбачає не лише обмін ресурсами, а й обмін знаннями та технологіями, що сприяє глобальній модернізації енергетичного сектора і формує довгострокові альянси, засновані на спільних економічних інтересах.

Отже, ліберальний підхід до енергетичної дипломатії дозволяє усвідомити, що її роль не обмежується конфліктно-ресурсною логікою, властивою реалізму. Навпаки, він показує дипломатію як інструмент інституціоналізації, взаємозалежності та стабілізації, здатний забезпечити передбачуваність та ефективність міжнародних енергетичних відносин. Цей підхід особливо важливий у сучасному світі, де глобальна енергетика потребує координації політик, регулювання ринків та колективної відповіді на екологічні виклики, що виходять за межі окремої держави.

Варто також виокремити конструктивістський підхід, який підкреслює роль ідей, ідентичностей і дискурсів у формуванні практик енергетичної дипломатії. У цьому контексті дипломатія в енергетичній сфері є не лише інструментальною діяльністю, але й процесом соціального конструювання реальності, де символічні смисли («зелена енергетика», «енергетична безпека», «сталий розвиток») стають підґрунтям для формування нових альянсів та коаліцій. Такий підхід дозволяє пояснити, чому держави з подібними енергетичними інтересами часто діють у межах спільних ідеологічних рамок, створюючи неформальні клуби чи міжрегіональні об'єднання.

Конструктивістський підхід у міжнародних відносинах акцентує увагу на роль ідей, цінностей, ідентичностей та дискурсів у формуванні політики держав та міжнародних акторів. У контексті енергетичної дипломатії цей підхід дозволяє вийти за межі матеріально-ресурсного та інституційного аналізу і

зрозуміти, як суб'єктивні уявлення про безпеку, «зелену» енергетику чи сталий розвиток формують практики взаємодії держав у глобальній енергетичній сфері.

Конструктивізм розглядає енергетичну дипломатію як процес соціального конструювання норм і стандартів, де поведінка держав визначається не лише матеріальними ресурсами, а й тим, як вони інтерпретують ці ресурси [9]. Наприклад, «зелена енергетика» або «енергетична безпека» стають не просто технічними термінами, а символами, які формують зовнішньополітичні пріоритети держав і їхніх міжнародних партнерів.

Конструктивістський підхід підкреслює значення ідентичності та ціннісних рамок. Держави, що сповідують спільні цінності щодо кліматичних змін або енергетичної сталості, частіше формують коаліції, об'єднуються у регіональні ініціативи або створюють міжурядові організації. Цей аспект дозволяє пояснити, чому деякі держави з подібними енергетичними потребами обирають співпрацю навіть у складних геополітичних умовах.

Конструктивізм розкриває дискурсивний вимір енергетичної дипломатії. Переговори, декларації, міжнародні форуми та конференції стають майданчиками для вироблення спільного розуміння та узгодження стратегічних орієнтирів. Водночас мова дипломатії, символіка та риторика формують очікування і поведінку міжнародних акторів, визначаючи межі можливого у сфері енергетичних відносин [10].

Конструктивістський підхід дає змогу оцінити переходи та трансформації в глобальній енергетичній політиці, пов'язані з інноваціями, технологічними змінами та екологічними викликами. Наприклад, глобальна ініціатива щодо декарбонізації чи розвиток відновлювальної енергетики часто спочатку формується як дискурс, який пізніше трансформується у конкретні інституційні механізми та міжнародні договори.

Таким чином, конструктивістський підхід дозволяє усвідомити, що енергетична дипломатія - це не лише розподіл ресурсів і контроль над інфраструктурою, як у реалізмі, чи координація і правилонстановлення, як у лібералізмі, а й процес формування спільних значень, норм та ідентичностей, що

впливають на стратегічну поведінку держав у довгостроковій перспективі. Він відкриває можливості для аналізу трансформацій міжнародної енергетичної політики, її культурних та ідеологічних основ, що є критично важливим у світі глобальної взаємозалежності та швидких технологічних змін.

Далі представлено таблицю із узагальненням вище зазначених підходів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Узагальнення підходів до трактування поняття «енергетична дипломатія»

Підхід	Основна концепція	Роль енергетичної дипломатії	Ключові інструменти	Фокус дослідження
Реалістичний	Міжнародна система анархічна, держава прагне забезпечити власну безпеку та національну могутність	Засіб досягнення стратегічної автономії, контролю над ресурсами та транспортним маршрутами	Політичний тиск, енергетичні санкції, контроль над трубопроводами та транспортними вузлами	Геополітика, баланс сил, конфлікти за ресурси, стратегічна безпека
Ліберальний	Співпраця, взаємозалежність та інституціоналізація визначають стабільність міжнародної системи	Механізм координації та стабілізації глобальної енергетики через інституції та угоди	Багатосторонні організації, міжнародні договори, регуляторні рамки, довгострокові контракти	Інституційна регуляція, економічна взаємозалежність, правила та стандарти, передбачуваність взаємодії
Конструктивістський	Ідеї, цінності, ідентичності та дискурси формують поведінку держав	Процес соціального конструювання норм, стандартів та стратегій у сфері енергетики	Дискусійні платформи, коаліції за цінностями, символічні ініціативи («зелена енергетика»)	Ідеологічні та культурні основи політики, формування спільних значень, трансформації у глобальній енергетиці

Джерело: узагальнено автором.

Отже, у науковому дискурсі немає єдиного, універсально прийнятого визначення енергетичної дипломатії, натомість існує багатовекторна палітра підходів, кожен з яких висвітлює окремі аспекти цього феномену. Реалістичний наголошує на владно-силовій природі, ліберальний - на інституційних механізмах співпраці, конструктивістський - на символічному та дискурсивному вимірі, інституційно-структурний - на глобальному управлінні. Саме синтез цих підходів дозволяє сформувати комплексне розуміння енергетичної дипломатії як поліцентричного та багаторівневого інструменту, що визначає не лише конфігурації міжнародних відносин, а й напрями розвитку світового порядку загалом.

1.2. Енергетична безпека як складова національної та міжнародної безпеки

У сучасному світі енергетика є фундаментальною базою економічного розвитку, соціальної стабільності та національної могутності держав. Паралельно з цим, енергетична безпека перетворилася на критичний фактор формування міжнародних відносин, оскільки доступ до енергоресурсів, їхнє стабільне постачання та контроль над транспортними шляхами визначають здатність держав реалізовувати власні політичні, економічні та стратегічні інтереси. У зв'язку з цим, наукове вивчення енергетичної безпеки набуває особливої значущості як для забезпечення національної стійкості, так і для підтримання стабільності міжнародної системи [11].

Енергетична безпека є невід'ємною складовою національної безпеки. Держави, що залежні від імпорту енергоресурсів, в умовах геополітичної нестабільності стають вразливими до зовнішніх впливів, економічного тиску та політичного шантажу. Нестабільність поставок нафти, газу або електроенергії здатна паралізувати промисловість, транспортну систему та соціальну інфраструктуру, що створює прямий ризик для національної безпеки. Наукове

осмислення механізмів забезпечення енергетичної безпеки дозволяє виробити стратегії диверсифікації джерел постачання, розвитку внутрішніх ресурсів та зміцнення інфраструктурної стійкості, що є критично важливим у сучасних умовах глобальної нестабільності [12].

Зазначимо також, що енергетична безпека має глобальний вимір, оскільки енергетичні ресурси та ринки характеризуються високою взаємозалежністю. Будь-які порушення поставок або різкі коливання цін на енергоносії відображаються не лише на економіці окремих держав, але й на світових ринках, викликають політичні та соціальні напруження. Вивчення енергетичної безпеки на міжнародному рівні дозволяє прогнозувати конфліктні ситуації, оцінювати ризики та розробляти міжнародні механізми співробітництва, що сприяють стабільності енергетичних потоків та зниженню ймовірності кризових сценаріїв.

У світлі глобальних трансформацій, декарбонізації, переходу до відновлюваних джерел енергії та технологічних інновацій, енергетична безпека набуває нових екологічних та стратегічних вимірів. Дослідження цієї проблематики дозволяє державам і міжнародним організаціям своєчасно реагувати на зміни у структурі енергоспоживання, планувати розвиток «зеленої» енергетики та інтегрувати енергетичні політики у ширший контекст кліматичних та економічних викликів [13].

Науковий аналіз енергетичної безпеки сприяє оптимізації енергетичної дипломатії, оскільки забезпечує державі інструментарій для ефективної взаємодії на міжнародній арені. Оцінка загроз, управління ризиками та стратегічне планування дозволяють поєднати національні інтереси з глобальними тенденціями, забезпечуючи баланс між енергетичною автономією та інтеграцією у міжнародні енергетичні системи.

Таким чином, вивчення енергетичної безпеки є критично необхідним у сучасних умовах глобальної взаємозалежності. Воно забезпечує розуміння комплексних взаємозв'язків між енергетикою, економікою, політикою та безпекою, дає змогу прогнозувати потенційні загрози, формувати стратегії захисту національних інтересів та сприяти стабільності міжнародної системи. У

світі, де енергетичні ресурси залишаються ключовим фактором могутності держав, науковий аналіз енергетичної безпеки стає невід'ємною складовою сучасної політичної науки та практики міжнародних відносин.

Енергетична безпека як ключовий компонент національної та міжнародної безпеки реалізується через комплексну систему інструментів, що поєднують політичні, економічні, технологічні та дипломатичні засоби. Їхнє детальне вивчення дозволяє не лише оцінити ефективність конкретних стратегій, а й сформулювати оптимальні механізми реагування на сучасні виклики енергетичної взаємозалежності та глобальної нестабільності [14].

На державному рівні енергетична безпека реалізується через низку взаємопов'язаних заходів.

Диверсифікація джерел та маршрутів постачання енергоресурсів дозволяє мінімізувати ризики залежності від окремих країн чи компаній-постачальників. Це включає розвиток альтернативних постачальників, будівництво додаткових трубопроводів та інтеграцію внутрішніх ресурсів.

Розвиток внутрішньої енергетичної інфраструктури, зокрема електростанцій, газосховищ і систем передачі, підвищує стійкість енергосистеми до зовнішніх шоків та криз.

Створення стратегічних резервів енергоносіїв (нафти, газу, вугілля) дає змогу забезпечити стабільність енергопостачання у випадку тимчасових перебоїв на ринку.

Впровадження енергоефективності та технологічних інновацій дозволяє зменшити споживання ресурсів, підвищити автономність і знизити вразливість до зовнішніх економічних або політичних ризиків.

Національна енергетична політика та регулювання встановлює рамки функціонування енергетичного ринку, забезпечує правові гарантії для інвесторів і визначає механізми реагування на надзвичайні ситуації [15].

Енергетична безпека держави є складним багаторівневим явищем, що охоплює економічні, політичні, технологічні та соціальні аспекти. Національні інструменти її забезпечення формують основу стратегії держави щодо

стабільності енергопостачання, зменшення зовнішньої залежності та захисту національних інтересів. Розглянемо детально ключові механізми та практики, що використовуються у цій сфері.

Диверсифікація є стратегічним інструментом зниження ризиків енергетичної залежності від окремих постачальників або транспортних коридорів. Це включає: пошук альтернативних джерел постачання нафти, газу, вугілля та інших критично важливих ресурсів; будівництво нових трубопроводів, LNG-терміналів та транспортних вузлів, що забезпечують альтернативні маршрути; розвиток стратегічних партнерств з іншими державами та транснаціональними компаніями для гарантування стабільних поставок. Такі заходи дозволяють уникнути політичного чи економічного шантажу з боку окремих держав і зменшують ймовірність енергетичних криз.

Національна енергетична система має бути стійкою до зовнішніх і внутрішніх потрясінь. Інструменти включають: модернізацію електростанцій, трубопроводів та енергомереж для підвищення надійності постачання; будівництво систем зберігання енергоносіїв (газосховища, резервуари для нафти, акумулятори для електроенергії); розвиток локальних виробництв енергії, включаючи відновлювані джерела, для зниження залежності від імпорту. Це дозволяє державі швидко реагувати на перебої та мінімізує соціально-економічні наслідки енергетичних криз [16].

Стратегічні запаси нафти, газу та інших ключових ресурсів виконують функцію «страхового буфера» під час кризових ситуацій: вони забезпечують можливість підтримувати критичні галузі економіки у випадку тимчасових перебоїв; дозволяють державі контролювати внутрішній ринок та стабілізувати ціни; слугують інструментом політичного маневру в міжнародних відносинах, забезпечуючи додаткову автономію у веденні енергетичної дипломатії.

Зменшення споживання енергоресурсів та впровадження сучасних технологій є не лише економічною, а й безпековою стратегією: розвиток енергоефективних технологій у промисловості та транспорті знижує залежність від зовнішніх постачальників; інвестиції у відновлювану енергетику та smart-

технології для управління мережами підвищують автономність системи; науково-технічні інновації дозволяють оптимізувати виробництво та зберігання енергоносіїв.

Державне регулювання створює правові та організаційні умови для стабільної та безпечної енергетики: формування стратегічних планів розвитку енергетики та законодавчих норм; регулювання цін, ліцензування та контроль за якістю постачання; координація між державними органами, приватним сектором та міжнародними партнерами; розробка протоколів реагування на надзвичайні ситуації, кризові сценарії та енергетичні шоки.

Комплексне використання цих інструментів дозволяє державі ефективно забезпечувати енергетичну безпеку, підвищувати стійкість економіки та зменшувати вразливість до зовнішніх і внутрішніх ризиків [18].

Таким чином, національні механізми енергетичної безпеки становлять багаторівневу систему управління, яка поєднує стратегічне планування, технологічні інновації, правове регулювання та інфраструктурну стабільність. Їхнє наукове осмислення є критично важливим для формування ефективних стратегій державної політики та інтеграції у глобальну систему енергетичної безпеки.

На глобальному рівні ефективність енергетичної безпеки реалізується через механізми співпраці, регулювання та дипломатії. Міжнародні організації та енергетичні союзи (ІЕА, ОПЕК, Європейська енергетична спільнота) координують політики держав-членів, регулюють виробництво та споживання енергоносіїв і сприяють стабілізації глобальних ринків. Багатосторонні угоди та міжнародні договори, що регламентують торгівлю, транспортування та використання енергетичних ресурсів, створюють правову передбачуваність і зменшують ризик конфліктів.

Дипломатичні ініціативи та переговорні платформи, включаючи двосторонні та багатосторонні переговори, слугують інструментом врегулювання суперечок і формування спільних стратегій у сфері енергетики.

Міжнародні стандарти та технологічні норми підвищують безпеку транспортування, використання та виробництва енергоносіїв, а також сприяють екологічній сталості глобальної енергетики.

Глобальні ініціативи зі сталого розвитку та декарбонізації, що координують держави через ООН та інші міжнародні органи, формують нові правила гри у сфері енергетики та визначають перспективні напрями розвитку відновлюваних джерел енергії.

Енергетична безпека сучасних держав неможлива без ефективної взаємодії на міжнародному рівні. У глобальному світі, де енергетичні ресурси та ринки характеризуються високою взаємозалежністю, будь-які перебої у постачанні або коливання цін впливають на економіку та політичну стабільність не однієї країни, а цілих регіонів. Міжнародні інструменти забезпечення енергетичної безпеки включають політичні, економічні, правові та технологічні механізми, що дозволяють державам спільно реагувати на ризики та забезпечувати стабільність глобальних енергетичних потоків [19].

Основними платформами координації є міжнародні організації, які формують правила і стандарти взаємодії у сфері енергетики. Міжнародне енергетичне агентство (IEA) забезпечує співпрацю країн-споживачів енергоносіїв, координує стратегічні запаси нафти та реагує на кризові ситуації на світовому ринку. ОПЕК та ОПЕК+ виступають регуляторами глобальних цін на нафту та стабілізують ринок через узгодження обсягів видобутку. Європейська енергетична спільнота та регіональні енергетичні союзи створюють рамки для гармонізації енергетичних політик, транспортування ресурсів та стандартизації технічних процесів [20]. Такі організації сприяють передбачуваності міжнародної енергетики та зменшують ризик односторонніх кризових рішень.

Правове регулювання енергетичної сфери забезпечує стабільність та передбачуваність міжнародних відносин. Міжнародні договори про транспортування та торгівлю енергоресурсами визначають права та обов'язки держав, регламентують умови транзиту, забезпечують доступ до критично

важливих енергетичних коридорів. Договірні рамки для співпраці у відновлюваній енергетиці створюють умови для спільного інвестування, обміну технологіями та реалізації транснаціональних проєктів. Правові угоди також формують механізми вирішення суперечок, що знижує ризик конфліктів через обмежений доступ до ресурсів.

Міжнародна дипломатія забезпечує координацію та врегулювання енергетичних питань. Двосторонні та багатосторонні переговори дозволяють виробляти спільні стратегії, узгоджувати стандарти безпеки та домовлятися про довгострокові контракти. Міжнародні конференції та форуми (наприклад, Всесвітній енергетичний конгрес) слугують майданчиком для обміну інформацією, вироблення глобальних політик та обговорення стратегічних ризиків.

Технічні та екологічні стандарти забезпечують безпеку виробництва, транспортування та використання енергоносіїв: встановлюють правила експлуатації трубопроводів, електромереж та LNG-терміналів; регламентують безпечне зберігання та транспортування нафти, газу та інших ресурсів; сприяють інтеграції екологічних стандартів та вимог до скорочення викидів парникових газів.

Міжнародна координація у сфері кліматичної та енергетичної політики стає невід'ємною складовою енергетичної безпеки: реалізація Паризької кліматичної угоди та участь у ініціативах ООН щодо відновлюваної енергетики; координація заходів зі зниження залежності від викопного палива; розвиток транснаціональних проєктів «зеленої» енергетики та енергоефективності [21].

Таким чином, міжнародні інструменти забезпечення енергетичної безпеки формують комплексну систему співпраці, регулювання та контролю, яка дозволяє державам прогнозувати загрози, стабілізувати ринки та підвищувати стійкість глобальної енергетичної системи. Їхнє наукове вивчення є критично важливим для формування ефективної енергетичної політики, побудови механізмів міжнародної співпраці та забезпечення довгострокової стабільності як національних, так і глобальних енергетичних систем.

Так, взаємодія національних і міжнародних інструментів створює систему комплексної енергетичної безпеки, здатну реагувати на виклики глобальної взаємозалежності, політичні кризи та технологічні трансформації. Наукове осмислення цих механізмів дозволяє не лише прогнозувати загрози, а й формувати стратегії довгострокового розвитку, що поєднують економічну ефективність, політичну стабільність та екологічну стійкість.

Отже, наукове дослідження інструментів забезпечення енергетичної безпеки є критично важливим для розуміння сучасної системи міжнародних відносин, формування національної політики та розробки ефективних стратегій інтеграції держав у глобальні енергетичні процеси.

1.3 Механізми та інструменти енергетичної дипломатії

У глобальній системі міжнародних відносин енергетична дипломатія поступово трансформувалася у самостійний і високодинамічний напрям зовнішньої політики, що визначає стратегічні можливості держав і впливає на баланс сил у світі. Вона охоплює не лише класичні економічні інструменти, але й широкий спектр політичних і безпекових засобів, які формують поведінку держав на міжнародній арені. У цьому контексті наукове вивчення механізмів та інструментів енергетичної дипломатії є необхідною передумовою для розуміння сучасних викликів та вироблення ефективних стратегій у сфері енергетичної політики.

Двосторонні домовленості між державами про постачання енергоресурсів, будівництво інфраструктури чи інвестиції у спільні проєкти створюють фундамент для довгострокової співпраці. Вони забезпечують передбачуваність і правову визначеність у сфері енергетики [22]. Водночас такі угоди відображають асиметрію сил: сильніші держави часто диктують умови слабшим партнерам, що підкреслює політичну складову енергетичної дипломатії. Наукове вивчення цих процесів дозволяє зрозуміти, як саме формуються залежності й які ризики приховують довгострокові домовленості.

Двостороння енергетична угода - це домовленість між двома суб'єктами (зазвичай міждержавна угода або контракт між державною компанією та іноземним партнером), що регламентує умови видобутку, постачання, транспортування, зберігання або спільного розвитку енергетичних ресурсів. Функціонально такі угоди виконують кілька взаємопов'язаних завдань: забезпечують правову передбачуваність для інвесторів та операторів інфраструктури; створюють економічні стимули для капіталовкладень у транспортні коридори і виробничі потужності (lock-in effect); зменшують транзакційні витрати на торгівлю та логістику через стандартизовані правила; формують політико-дипломатичні рамки для врегулювання спорів та управління кризами.

За предметом та правовою природою двосторонні угоди класифікуються як: міжурядові (intergovernmental agreements, IGAs) визначають державні зобов'язання щодо транспорту, транзиту, гарантій безпеки та часто супроводжуються міждержавними меморандумами; комерційні контракти (sale & purchase agreements, long-term SPA; take-or-pay контракти) регулюють обсяги, ціноутворення та умови поставок між постачальником і покупцем; інвестиційні та концесійні угоди стосуються розвідки, видобутку, будівництва і експлуатації інфраструктури, часто містять стабілізаційні норми для інвесторів; транзитні і доступні угоди гарантують умови доступу третіх сторін до інфраструктури та встановлюють правила транзитної безпеки [23].

Удосконалення стабільності досягається через ретельний дизайн клаузації угод. Серед найважливіших елементів - формула ціноутворення (фіксована, індексована до кошика енергоресурсів або ринкова/spot-прив'язка), take-or-pay / minimum-offtake забезпечують гарантований попит чи платіж, що підвищує кредитоспроможність проєктів, force majeure та hardship визначають межі відповідальності у надзвичайних обставинах і дозволяють перегляд умов, стабілізаційні положення запобігають непрогнозованим змінам режиму регулювання, механізми вирішення спорів (арбітраж у нейтральному місці, наприклад в міжнародних арбітражних інституціях), положення про

конфіденційність і публічне розкриття, умови розірвання та компенсації чітко визначені фінансові наслідки дострокового припинення [24].

Правильне поєднання цих елементів мінімізує невизначеність та опортуністичну поведінку, підвищуючи тим самим загальну стійкість енергетичної співпраці.

З точки зору теорій міжнародних відносин, двосторонні енергетичні угоди формують «систему взаємних зацікавленостей», через яку конфліктні стимули знижуються внаслідок значних матеріальних витрат у разі розриву відносин. Така логіка відповідає як ліберальним уявленням про стабілізуючу силу взаємозалежності, так і реалістичним інтерпретаціям про інструменталізацію енергетики для здобуття або стримування впливу. Практично це виражається в: довгострокових контрактах, взаємних гарантіях інвестицій, узгоджених інфраструктурних проєктах.

Двосторонні угоди не є панацеєю; вони несуть власні ризики: асиметрія потужностей домінуюча сторона може нав'язувати дискримінаційні умови; вирішення балансувальні положення, MFN-параметри, зовнішній арбітраж; політичний ризик зміни урядової політики, націоналізація; вирішення стабілізаційні клаузи, інвестиційні угоди, BITs та страхування політичного ризику (через експортні кредитні агентства); ринковий ризик різка зміна цін; вирішення автоматичні коригування цін, опціони, хеджування; екологічні та регуляторні шоки нові кліматичні норми; вирішення механізми адаптації і перегляду, поступова декарбонізація у рамках угод.

Двосторонні угоди створюють інфраструктурний та інституційний «path-dependency»: одноразово закладені коридори, контракти й стандарти часто визначають конфігурацію енергетичного ландшафту на десятиліття. Це може бути позитивним забезпечуючи стабільність і масштаби інвестицій або негативним, якщо угоди блокують адаптацію до технологічних змін (наприклад широкомасштабний перехід на відновлювану енергію) [25].

Таким чином, двосторонні енергетичні угоди – це ключовий складник архітектури сучасної енергетичної безпеки. Їхня наука полягає в тонкому

поєднанні права, економіки й дипломатії, що дозволяє створювати передбачувані умови для інвестицій, знижувати ризики та зберігати стабільність енергопостачань. Водночас для забезпечення справжньої стійкості необхідний продуманий конструкт угод, який враховує подвійність цілей, гарантування національних інтересів і забезпечення колективної надійності у глобально взаємозалежному енергетичному середовищі.

Міжнародні інституції, такі як Міжнародне енергетичне агентство (IEA), ОПЕК, Європейська енергетична спільнота, є ключовими майданчиками для вироблення глобальних правил гри. Вони координують політику держав, формують стандарти й регуляції, а також виступають арбітрами у випадку конфліктів. Їхня діяльність забезпечує баланс між інтересами експортерів і споживачів, стабілізує світові ціни та сприяє переходу до сталих джерел енергії. Без розуміння їхніх механізмів неможливо повноцінно аналізувати структуру сучасних міжнародних відносин.

Створення регіональних енергетичних союзів, від ЄС до ініціативи «Південний газовий коридор» демонструє, що енергетична безпека дедалі більше сприймається як колективна, а не суто національна категорія [26]. У таких союзах країни спільно інвестують у інфраструктуру, координують політику постачання та зменшують залежність від монопольних постачальників. Їхнє вивчення є необхідним для розуміння того, як формуються нові осі співпраці та інтеграції у світі.

Аналітично роль міжнародних організацій і союзів найпродуктивніше розглядати у площині неоліберального інституціоналізму та режимної теорії: інститути формують очікування, знижують трансакційні витрати, створюють інформаційні петлі і механізми примусу/заохочення для дотримання правил. Водночас енергетичні питання структуруються багаторівневим управлінням (multi-level governance), де наднаціональні правила (Євросоюз, енергетичні договори), регіональні ініціативи та двосторонні домовленості взаємодіють із ринковими акторами (ТНК, фінінститути) і національними політиками. Концептуально важливими є також підходи до «клубної» або «мережевої»

форми управління, коли організації виступають як платформи для кооперації еліт та бізнесу, а не як жорсткі централізовані режими.

Міжнародні інституції у сфері енергетики мають різні природи й цілі:

глобальні агентства та форуми (наприклад, Міжнародне енергетичне агентство, IEA) концентрують політику споживачів, аналітику та кризове реагування;

Експортні клуби (ОПЕК/ОПЕК+) координують політику виробництва, впливають на ціноутворення і демонструють картельні риси;

Нормативно-правові інструменти (Енергетична хартія як приклад) покликані захищати інвестиції, регулювати транзит і створювати правову передбачуваність.

Регіональні енергетичні союзи та спільноти (Енергетичний союз ЄС, Енергетична спільнота) репрезентують наднаціональну інтеграцію ринків, інфраструктури і політик.

Гібридні мережі (партнерства громадського і приватного секторів, фінансові платформи для ВДЕ) - місце перетину державних цілей і ринкових механізмів.

Міжнародні організації і союзи виконують низку взаємопов'язаних функцій: нормативна/регуляторна (встановлення стандартів технічної безпеки, вимог до транспортування, умов доступу до інфраструктури); координаційна (синхронізація політик членів (ціноутворення, резерви, інвестиції) для зменшення транзакційної невизначеності); аналітична та інформаційна (збір даних, моделювання попиту/пропозиції, раннє попередження про шоки); фінансування й стимулювання інвестицій (мобілізація фінансових ресурсів через міжнародні банки та створення умов для приватних інвестицій в інфраструктуру); кризове реагування і солідарність (механізми спільного використання запасів, координація поставок у надзвичайних ситуаціях); політична платформа (арена для переговорів, компромісів і делегітимації односторонніх дій);

Інструментарій варіюється від формального (угоди, санкції, квоти) до «м'якого права» (рекомендації, кодекси поведінки), а також фінансових інструментів - гарантій, кредитних ліній, грантів [27].

Ефективність організацій значною мірою залежить від їхнього зв'язку з приватним сектором. ТНК мають технології, капітал та мережі розповсюдження; державні організації суверенні механізми та політичну легітимність. Сучасна енергетична архітектура це гібрид публічно-приватного управління, де деякі організації виконують роль «мосту» між державним регулюванням і ринковими сигналами, а інші - арбітра в суперечках.

Новітня парадигма - «енергетична безпека» дедалі більше поєднується з «енергетичною стійкістю». Міжнародні організації виконують роль фасилітатора декарбонізації, визначають дорожні карти для ВДЕ, стандарти інтеграції змінних джерел у мережі, моделі фінансування «зелених» інфраструктур. Їхня здатність поєднувати кліматичні цілі з енергетичною надійністю стає визначальною для успіху енергетичної трансформації [28].

Міжнародні організації та енергетичні союзи є не просто «адміністративними» утвореннями, вони є фундаментальними елементами архітектури глобальної енергетики, що визначають правила гри, структури довіри і механізми колективного реагування. Їхнє значення зростає в умовах енергетичного переходу, коли поєднання енергетичної безпеки й екологічної сталості вимагає координації, фінансування та адаптивного регулювання на міждержавному рівні. Глибоке наукове осмислення цих інституцій, їхнього дизайну, внутрішньої динаміки та взаємодії з ринковими акторами залишається критично важливим для розробки ефективної енергетичної дипломатії та стратегій національної політики.

У сучасних міжнародних відносинах енергетика стала не лише предметом співпраці, а й інструментом примусу. Санкції проти енергетичного сектору, які застосовуються до Ірану, Росії чи Венесуели, демонструють, що контроль над доступом до ресурсів або фінансових ринків може істотно впливати на політичні

рішення держав. Аналіз цього механізму дозволяє зрозуміти, як енергетична дипломатія перетворюється на інструмент геополітичної боротьби.

У сучасній системі міжнародних відносин енергетика дедалі більше постає не лише як сфера економічної взаємодії, а й як простір політичних маневрів і геостратегічних рішень. Одним із найпотужніших інструментів впливу на поведінку держав стали санкції, що у сфері енергетики трансформуються у форму цілеспрямованого тиску на постачальників чи споживачів [28]. Їх застосування ґрунтується на припущенні, що обмеження доступу до енергетичних ресурсів, технологій або фінансування здатне підірвати економічний потенціал держави, змусити її переглянути зовнішньополітичний курс чи поступитися в переговорах.

З наукової точки зору санкції розглядаються крізь призму концепцій примусової дипломатії та економічної зброї. Вони покликані створювати для цільової держави такі умови, коли вартість опору чи продовження політики, що викликала санкції, перевищує вигоди. У сфері енергетики цей механізм особливо ефективний, адже енергоресурси – це стратегічний товар, тісно пов'язаний із бюджетними доходами, фінансуванням військово-промислового комплексу та соціальною стабільністю.

Енергетичні санкції можуть набувати різних форм: фінансово-економічні обмеження (заборона інвестування у проекти з видобутку, транспортування або переробки енергоресурсів); технологічні санкції (обмеження доступу до передових технологій буріння, транспортування газу, будівництва LNG-терміналів чи відновлюваних джерел); торговельні санкції (ембарго на імпорт чи експорт нафти, газу, вугілля); інфраструктурні обмеження (блокування чи заборона сертифікації газопроводів або інших стратегічних об'єктів); персональні та корпоративні санкції (обмеження діяльності державних компаній та їхніх керівників, що контролюють енергетичні потоки). Такі санкції рідко застосовуються ізольовано; зазвичай вони поєднуються в комплексний пакет, створюючи багатовекторний тиск.

Санкції як інструмент енергетичної дипломатії виконують кілька ключових функцій: стримувальна (сигналізують про неприйнятність агресивної чи ревізіоністської політики); примусова (створюють умови, за яких держава-об'єкт змушена коригувати свої дії для збереження доступу до ринків.); символічна (демонструють солідарність міжнародної спільноти та делегітимізують дії порушника); стратегічна (обмежують ресурсну базу держави, яка використовує енергетику як інструмент політичного впливу чи «енергетичної зброї») [29].

Ефективність енергетичних санкцій є дискусійною. З одного боку, вони суттєво зменшують доходи цільових держав, уповільнюють технологічний розвиток та створюють внутрішньополітичний тиск. З іншого, санкції часто сприяють пошуку альтернативних ринків і партнерів, прискорюють розвиток внутрішніх технологій та зміцнюють авторитарні режими через мобілізаційний ефект.

Для країн-ініціаторів санкції також не завжди безболісні, обмеження імпорту чи підвищення світових цін можуть призводити до інфляції, енергетичних криз і політичного невдоволення. Відтак застосування санкцій потребує тонкого балансування між зовнішньополітичними цілями та внутрішніми ризиками.

Особливого значення санкції набувають у контексті глобального енергетичного переходу. Обмеження доступу до викопних енергоресурсів може прискорювати інвестиції у відновлювані джерела, водневі технології та енергоефективність. Водночас санкційна політика може викликати нестабільність ринків і підвищувати бар'єри для «зеленої» трансформації в країнах, які залежать від імпорту ресурсів.

Таблиця 1.2 - Переваги та ризики енергетичних санкцій

Аспект	Для країн-ініціаторів санкцій	Для країн-мішеней санкцій
Переваги	• можливість впливати на зовнішньополітичний курс опонента без прямого застосування сили; • демонстрація солідарності з союзниками та підтримка норм міжнародного права; • стимулювання інновацій та енергетичної диверсифікації всередині країни; • зменшення залежності від «небезпечних» постачальників	• можливість переорієнтації на нові ринки та партнерів (наприклад, Азія для РФ після санкцій Заходу); • стимул для розвитку власних технологій та інфраструктури; • використання санкцій як фактору мобілізації суспільства і зміцнення націоналістичного дискурсу
Ризики	• зростання світових цін на енергоносії та інфляційний тиск; • втрата доступу до дешевших ресурсів, підвищення витрат для бізнесу і споживачів; • розкол серед союзників через різний рівень залежності від постачальника; • можливі контрзаходи у вигляді «енергетичної зброї»	• значні втрати бюджетних доходів та економічна рецесія; • зниження інвестиційної привабливості, відтік капіталу та технологічна деградація; поглиблення соціально-економічної нестабільності; • довгострокова втрата стратегічних ринків збуту

Джерело: складено автором на основі [30].

Санкції як інструмент енергетичного тиску є складним та багатовимірним явищем, що поєднує економічні, політичні й безпекові виміри. Вони демонструють здатність міжнародної спільноти колективно відповідати на агресивну поведінку, проте водночас несуть ризики для глобальної стабільності та сталого розвитку. У майбутньому ефективність санкцій визначатиметься не лише масштабом їх застосування, а й здатністю держав і міжнародних організацій поєднувати їх із довгостроковими стратегіями енергетичного переходу, диверсифікації ринків та розбудови інноваційних технологій.

Найбільш радикальним проявом енергетичної дипломатії є використання енергоносіїв як «зброї» у формі припинення постачання, різкого підвищення цін чи блокування транзиту. Приклади російсько-українських «газових воєн» або нафтової кризи 1973 року показують, що енергетика може бути засобом

досягнення політичних цілей не менш ефективним, ніж військова сила. Вивчення цього феномену дозволяє передбачати ризики та формувати стратегії протидії.

У сучасній міжнародній системі енергетичні ресурси та інфраструктури дедалі більше виконують функцію не лише економічного блага, а й інструмента політичного тиску. Поняття «енергетична зброя» позначає умисне використання доступу до енергоносіїв, їхнього постачання, транзиту або інфраструктури з метою досягнення політичних, економічних чи військових цілей. Вивчення цього феномену принципово важливе для розуміння сучасних практик примусової дипломатії, побудови систем протидії та розробки національних і колективних стратегій енергетичної безпеки.

Енергетична зброя виступає як інструмент «coercive bargaining», де засобом примусу є не пряма сила, а створення енергетичної вразливості опонента. Механізми, через які реалізується цей вплив, різноманітні:

обмеження чи припинення постачання (свідоме скорочення експортних обсягів, тимчасові перебої, ембарго);

маніпуляція цінами (штучне зниження чи підвищення експортних цін, створення цінових шоків);

контроль транзитної інфраструктури (блокування або закриття транспортних коридорів, маніпуляції з пропускнуою здатністю);

технічне й технологічне блокування (обмеження доступу до критичних технологій або сервісів, відключення систем управління);

кіберфізичні операції (атаки на енергетичну інфраструктуру, що призводять до виведення з ладу виробництва або розподілу);

фінансово-правові маневри (заморожування активів енергетичних компаній, санкції щодо транзакцій) [31].

Ці механізми можуть застосовуватися як окремо, так і в поєднанні, утворюючи потужний комплексний тиск.

Історично енергетика використовувалася як засіб впливу в різних формах: нафтові ембарго (1973), газові суперечки із примусовими поставками або їх відсутністю, відключення енергопостачання як засіб покарання регіональних

акторів. Сучасні приклади демонструють еволюцію інструментарію: від маніпулювання квотами й цінами до використання енергопостачання як елементу санкційної та гібридної політики. Досвід свідчить, що застосування «енергетичної зброї» має як негайні, так і віддалені наслідки для цільових держав і для ініціаторів економічні, політичні й стратегічні.

Ефективність енергетичного примусу залежить від сукупності факторів: ступінь залежності мішені від імпорту певного виду енергії (чим вища, тим більший вплив); наявність альтернативних постачальників та маршрутів транзиту, чим ширша мережа, тим легше уникнути шоку; сезонність та запасні міри (наявність газосховищ, стратегічних резервів); коефіцієнт політичної стійкості і мобілізаційного потенціалу режиму-мішені; міжнародний контекст - єдність коаліцій, реакція третіх сторін, наявність обхідних каналів (торгівля з іншими регіонами).

Використання енергетики як інструменту тиску вступає у площину міжнародного та внутрішнього права. Двосторонні контракти, договори про транзит, норми торговельного права та багатосторонні угоди можуть обмежувати або надавати легітимність певним діям. Етичний бік проблеми стосується цивільного населення, яке страждає від перебоїв у постачанні, і питань колективних відповідальностей. Правовий захист часто ускладнений: арбітражі розглядають економічні аспекти, але політичні рішення про припинення поставок виходять за межі контрактного регулювання [32].

Застосування «енергетичної зброї» не є безризиковим для ініціатора. Серед основних негативних ефектів: економічні втрати від недоотриманих доходів, деградації ринків та інвестиційної привабливості; переорієнтація ринків (мішень шукатиме альтернативи, що може призвести до втрачених довгострокових ринків (ефект «перегляду постачальників»)); ескалація та контрзаходи - санкції, риторика, політична ізоляція або використання енергетичних контршаблонів зі сторони мішені чи її партнерів); репутаційні втрати - міжнародне засудження, зниження довіри між економічними акторами; дестабілізація регіону - ризик ширшої кризи із непередбаченими наслідками.

Ці ризики роблять застосування енергетичного примусу інструментом крайнього заходу, використовуваним тоді, коли очікувана вигода перевищує потенційні витрати.

Енергетична зброя - складний, багатовимірний і неоднозначний інструмент міжнародного впливу. Вона є симптомом глибоких структурних асиметрій у світовій енергетиці та підкреслює політичну значущість енергоресурсів. Однак її застосування супроводжується значними ризиками як для мішені, так і для ініціатора, а також породжує системні трансформації: посилення диверсифікації, розвиток колективних механізмів безпеки і прискорення енергетичного переходу. Наукове вивчення цього феномену має поєднувати теоретичні підходи (реалізм, лібералізм, конструктивізм), емпіричні кейси і політико-правовий аналіз; це необхідно для вироблення адекватних стратегій протидії і формулювання норм міжнародного регулювання, здатних мінімізувати ризики глобальної дестабілізації [33].

Таким чином зазначимо, що механізми та інструменти енергетичної дипломатії утворюють складну систему, у якій переплітаються економічні інтереси, політичні стратегії та безпекові пріоритети. Їхнє наукове вивчення є критично важливим з кількох причин: воно дозволяє зрозуміти природу сучасних енергетичних конфліктів, оцінити ефективність співпраці у рамках міжнародних інституцій та розробити механізми зниження вразливості до енергетичного тиску. Без комплексного аналізу цих інструментів неможливо виробити ані ефективної національної політики, ані стратегії міжнародної співпраці у сфері енергетичної безпеки.

Висновки до розділу 1

В результаті вивчення теоретико-методологічних основ енергетичної дипломатії отримано такі висновки. У сучасному світі енергетика є однією з ключових детермінант глобального розвитку та міжнародної стабільності. Вона не лише забезпечує економічне зростання та технологічний прогрес, але й

формує основи політичної могутності держав. Відтак, енергетична дипломатія постає як особливий інструмент реалізації національних інтересів, що поєднує економічні, безпекові та геополітичні виміри міжнародних відносин.

Визначено, що у науковому дискурсі немає єдиного, універсально прийнятого визначення енергетичної дипломатії, натомість існує багатовекторна палітра підходів, кожен з яких висвітлює окремі аспекти цього феномену. Реалістичний наголошує на владно-силовій природі, ліберальний - на інституційних механізмах співпраці, конструктивістський - на символічному та дискурсивному вимірі, інституційно-структурний - на глобальному управлінні. Саме синтез цих підходів дозволяє сформувати комплексне розуміння енергетичної дипломатії як поліцентричного та багаторівневого інструменту, що визначає не лише конфігурації міжнародних відносин, а й напрями розвитку світового порядку загалом.

Визначено, що взаємодія національних і міжнародних інструментів створює систему комплексної енергетичної безпеки, здатну реагувати на виклики глобальної взаємозалежності, політичні кризи та технологічні трансформації. Наукове осмислення цих механізмів дозволяє не лише прогнозувати загрози, а й формувати стратегії довгострокового розвитку, що поєднують економічну ефективність, політичну стабільність та екологічну стійкість.

Зазначено, що механізми та інструменти енергетичної дипломатії утворюють складну систему, у якій переплітаються економічні інтереси, політичні стратегії та безпекові пріоритети. Їхнє наукове вивчення є критично важливим з кількох причин: воно дозволяє зрозуміти природу сучасних енергетичних конфліктів, оцінити ефективність співпраці у рамках міжнародних інституцій та розробити механізми зниження вразливості до енергетичного тиску. Без комплексного аналізу цих інструментів неможливо виробити ані ефективної національної політики, ані стратегії міжнародної співпраці у сфері енергетичної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ДИПЛОМАТІЇ

2.1. Роль провідних міжнародних акторів

У сучасній архітектоніці світової політики дослідження ролі провідних міжнародних акторів у формуванні глобальних трендів енергетичної дипломатії постає не лише як науково релевантне, а як концептуально необхідне завдання, що зумовлюється багатовимірною трансформацією енергетичного простору та ескалацією геополітичних напружень навколо доступу до критичних ресурсів. Енергетична дипломатія, що історично функціонувала як інструмент балансування інтересів між державами, сьогодні еволюціонує в самостійну підсистему глобального управління, де перехрещуються стратегічні прагнення держав, транскордонних корпорацій, міжнародних організацій та нових некласичних акторів. Саме тому її аналіз вимагає глибокого переосмислення того, як провідні гравці глобальної політики, США, Європейський Союз, Китай, країни Перської затоки та транснаціональні енергетичні компанії продукують і каналізують нові норми, механізми та дискурси у сфері енергетичної безпеки [34].

Необхідність такого дослідження посилюється структурною зміною глобального енергетичного режиму, яка зумовлена паралельним домінуванням трьох макротрендів: інтенсифікації енергетичного переходу до низьковуглецевих технологій, дедалі більш очевидної політизації енергоресурсів та переформатування міжнародних інституцій під впливом нових центрів сили. У цих умовах провідні актори намагаються трансформувати власні дипломатичні стратегії у спосіб, що дозволяє їм не лише зберігати контроль над енергетичними потоками, а й формувати нормативні рамки глобального енергетичного порядку денного. Така поведінка проявляється через просування інноваційних технологічних стандартів, перегляд механізмів забезпечення

енергетичної безпеки, розроблення нових форматів міжрегіональної кооперації, а також через стратегічну експансію у сфері «зеленої» геоekonomіки [35].

У сучасній конфігурації глобального енергетичного порядку Європейський Союз виступає своєрідним нормативним центром тяжіння, який детермінує траєкторії міжнародної енергетичної взаємодії не стільки завдяки концентрації сировинних ресурсів, скільки через здатність формувати й експортувати комплекс регуляторних стандартів, інституційних практик та стратегічних візій. Роль ЄС у глобальних трендах енергетичної дипломатії ґрунтується на унікальному поєднанні «нормативної сили», технологічної інноваційності та здатності створювати багаторівневі альянси, що забезпечують транснаціональну координацію енергетичного переходу [36]. У цьому сенсі Європейський Союз перетворюється на провідного стратегічного архітектора глобального енергетичного майбуття, який визначає параметри та темп переходу до поствуглецевої економіки.

Фундаментальним інструментом впливу ЄС є його здатність конструювати регуляторні моделі, які стають своєрідними міжнародними стандартами де-факто. Пакети «Зеленої угоди», жорсткі кліматичні зобов'язання, вуглецеве регулювання зовнішньої торгівлі (зокрема СВМ) та амбітні цільові орієнтири щодо декарбонізації створюють нормативні рамки, що чинять структурний тиск далеко за межами Союзу. Держави та корпорації, які прагнуть інтегруватися до європейських ринків або підтримувати високий рівень економічної взаємодії з ЄС, фактично вимушені адаптувати власні енергетичні й промислові стратегії до європейських регуляторних вимог. Таким чином, Євросоюз реалізує форму «регуляторної дипломатії», перетворюючи власні внутрішні стандарти на глобальні правила гри.

У геополітичному вимірі ЄС виступає як актор, що прагне послабити традиційні залежності від зовнішніх постачальників енергоресурсів шляхом диверсифікації маршрутів і джерел, одночасно використовуючи власну економічну вагу для впливу на поведінку партнерів. Переформатування енергетичних зв'язків у контексті зменшення залежності від російських

енергоресурсів стало показовим прикладом здатності ЄС переосмислювати власну енергетичну стратегію та трансформувати глобальні ринки через перерозподіл попиту, стимулювання інвестицій у зріджений газ, розвиток зеленого водню та підтримку інфраструктурних проєктів на суміжних континентах. Європейська дипломатія у цьому контексті виступає як стратегічний механізм стабілізації регіональної безпеки та формування енергетичних коаліцій нового покоління [37].

Технологічний вимір європейського впливу ґрунтується на інноваціях у галузі відновлюваної енергетики, управління попитом і пропозицією, розвитку інтегрованих енергетичних мереж та модернізації енергетичної інфраструктури. ЄС не лише стимулює розвиток низьковуглецевих технологій внутрішнім фінансуванням і програмами наукових досліджень, а й поширює ці інновації через міжнародні партнерства, інвестиційні фонди та інституційні платформи, які спрямовані на підтримку країн, що обирають шлях енергетичного переходу. У такий спосіб Євросоюз вибудовує глобальні технологічні мережі, які стають основою нової енергетичної геоekonomіки.

Отже, роль Європейського Союзу в глобальних трендах енергетичної дипломатії формується як синтез регуляторного, геополітичного та технологічного впливу, що дозволяє ЄС виступати ключовим стратегічним модератором глобального енергетичного переходу. Європейський Союз не лише адаптується до змін у світовому енергетичному середовищі, але й активно визначає напрямок цих змін, встановлюючи стандарти, які стають визначальними для майбутньої конфігурації міжнародних енергетичних режимів. Через це ЄС закономірно розглядається як один із провідних суб'єктів формування поствуглецевого світопорядку, здатний трансформувати глобальну енергетичну структуру та впливати на стратегічні пріоритети держав, корпорацій і міжнародних інституцій у довгостроковій перспективі.

Дослідження цієї проблематики набуває особливої актуальності з огляду на те, що глобальні енергетичні тренди дедалі частіше виступають джерелом макрополітичної турбулентності, здатної модифікувати силовий баланс у

міжнародній системі. Сучасна енергетична дипломатія вже давно перестала бути технократичним інструментом і перетворилася на ключовий механізм реалізації геостратегічних амбіцій. У цьому контексті аналіз ролі провідних міжнародних акторів дозволяє виявити латентні механізми формування залежностей, стратегій впливу та політик домінування, що визначають конфігурацію глобальної енергетичної взаємодії.

Отже, обґрунтування необхідності цього дослідження випливає з потреби не лише ідентифікувати ключові рушійні сили трансформації енергетичної дипломатії, а й осмислити, як саме провідні актори формують нову нормативно-інституційну парадигму, у межах якої відбуватиметься глобальний перехід до поствуглецевої економіки. Такий науковий аналіз є критичним для розуміння майбутніх контурів міжнародної безпеки, економічної стійкості та геополітичної конфігурації світу у XXI столітті.

У глобальній архітектоніці енергетичної дипломатії роль Сполучених Штатів Америки постає як системоутворюючий чинник, що детермінує стратегічні траєкторії розвитку світового енергетичного режиму. Спираючись на унікальну комбінацію технологічного лідерства, видобувного потенціалу, інституційної впливовості та військово-політичної присутності, США виступають не лише учасником, а й активним конструктором глобальних енергетичних трендів, задаючи нормативні орієнтири й визначаючи параметри конкурентної взаємодії на світових ринках енергоресурсів. Від «сланцевої революції», яка докорінно змінила геоекономічну логіку міжнародних енергетичних потоків, до просування низьковуглецевих технологій та формування нових форматів енергетичного партнерства, американська дипломатія створює такі моделі транснаціонального енергетичного управління, що здатні переорієнтовувати стратегічні пріоритети інших держав і регіонів [38].

Передусім домінування США у глобальній енергетичній дипломатії зумовлене їхньою здатністю переводити внутрішні технологічні прориви в інструменти зовнішньополітичного впливу. Масштабне нарощування видобутку нафти й газу, яке трансформувало країну з імпортера у ключового експортера

енергоресурсів, суттєво змінило баланс сил у трансатлантичному просторі та на Близькому Сході. Це дозволило Сполученим Штатам переформатувати глобальну конфігурацію залежностей: для партнерів США постали як гарант енергетичної диверсифікації, тоді як для конкурентів, як актор, здатний використовувати енергоресурси як інструмент стримування [39]. Таким чином, енергетична самодостатність перетворилася на платформу сили, що зміцнила переговорні позиції США в ключових міжнародних інституціях та коаліціях.

Не менш значущою є роль США у просуванні «зеленої» трансформації, яка зумовила появу нових норм і практик у глобальній енергетиці. Американські концепти енергетичної безпеки інтегрують виміри технологічних інновацій, цифровізації та декарбонізації, що дозволяє США формувати світові ланцюги вартості у сферах відновлюваної енергетики, водневих технологій і стратегічних мінералів. Через багаторівневі механізми, від дипломатичних ініціатив у межах G7 і G20 до фінансових інструментів Сполучені Штати створюють інфраструктуру, що стимулює глобальний перехід до поствуглецевого укладу.

Відтак роль США у глобальних трендах енергетичної дипломатії проявляється у здатності поєднувати геополітичну силу з інноваційними моделями енергетичного управління. Їхня стратегія ґрунтується на прагненні формувати нормативно-інституційну базу нового енергетичного порядку, де ключові технології та регулятивні стандарти узгоджуються з американськими стратегічними інтересами. Саме ця здатність до нормотворення, помножена на масштабний геоекономічний ресурс, забезпечує США статус центрального актора, який одночасно стабілізує та переформатовує глобальну енергетичну систему [40]. Таким чином, американська енергетична дипломатія постає не лише сферою впливу, а й інструментом конструювання глобального майбутнього, у якому питання енергетики дедалі тісніше переплітаються з безпековими, економічними та технологічними парадигмами XXI століття.

У сучасному геоенергетичному ландшафті Китай постає як один із найбільш впливових і водночас найскладніших для аналітичного осмислення акторів, чия енергетична дипломатія формує глибинні тренди трансформації

глобальної енергетичної системи. Його роль зумовлюється не лише масштабністю внутрішнього енергоспоживання чи потужністю виробничих кластерів, а насамперед здатністю стратегічно переосмислювати власне позиціонування у світі, інтегруючи економічні, технологічні та політико-ідеологічні інструменти впливу. Китайський підхід до енергетичної дипломатії поєднує елементи довгострокової ресурсної безпеки, проактивного технологічного домінування та формування альтернативних інституційних контурів глобальної енергетичної взаємодії.

Одним із ключових вимірів китайської ролі є геоеконічний, у межах якого Пекін системно реконфігурує глобальні потоки енергоресурсів через інфраструктурну експансію та стратегічні інвестиції. Ініціатива «Пояс і шлях» стала фундаментом створення нових транспортно-енергетичних коридорів, що зменшують вразливість країни до морських «вузьких місць» та водночас посилюють залежність партнерів від китайського капіталу й технологій [41]. Через портові, трубопровідні та електроенергетичні проєкти Китай формує розгалужену систему енергетичної взаємозалежності, що дозволяє йому фактично переформатовувати регіональні баланси та створювати нові простори впливу в Азії, Африці, Латинській Америці та Близькому Сході.

Не менш значущим є технологічний вимір, у якому Китай перетворився на глобального лідера у сфері відновлюваної енергетики, зокрема у виробництві сонячних панелей, акумуляторів, електромобілів та обладнання для вітрової енергетики. Ця технологічна домінація забезпечує Пекіну не лише високий експортний потенціал, а й можливість диктувати темп і параметри глобального енергетичного переходу. Контроль над критичними мінералами та виробничими ланцюгами створює ситуацію, у якій багато держав вимушені інтегруватися у китайськоцентричні технолого-енергетичні мережі. Водночас Китай просуває власні інституційні формати співпраці, орієнтовані на розвиток низьковуглецевих технологій, що дозволяє йому формувати новий глобальний технологічний режим у сфері зеленої енергетики.

У політичному та нормативному вимірах китайська енергетична дипломатія характеризується прагненням створити альтернативний порядок енергетичного управління, який би не повністю корелював із західними стандартами. Пекін послідовно просуває концепт «спільного розвитку» та «взаємовигідної співпраці», але під цими риторичними формулами приховує прагнення закріпити власні ієрархічні позиції у глобальних ланцюгах енергетичних цінностей. Участь Китаю у міжнародних кліматичних і енергетичних процесах має подвійний характер: з одного боку, він відображає прагнення Пекіна до легітимації в якості відповідального глобального актора, а з іншого використовується як платформа для формування гнучких коаліцій та інституцій, здатних забезпечити довгострокові геостратегічні вигоди [42].

Таким чином, роль Китаю у глобальних трендах енергетичної дипломатії є комплексною та багатовимірною. Вона виявляється у здатності Пекіна поєднувати ресурсну експансію, технологічну модернізацію та нормотворчу активність у єдину стратегічну матрицю, що поступово змінює правила гри у світовій енергетиці. Китай не лише адаптується до глобальних трансформацій, він активно їх ініціює, формуючи альтернативні моделі енергетичної безпеки та пропонуючи інституційні рішення, що кидають виклик традиційним центрам сили. У результаті його енергетична дипломатія стає одним із ключових чинників перебудови глобального енергетичного порядку, визначаючи напрямки розвитку міжнародних відносин, технологічних інновацій і геоекономічних структур у перспективі найближчих десятиліть.

У глобальній архітектоніці енергетичної дипломатії країни Перської затоки посідають унікальне та стратегічно визначальне місце, виступаючи своєрідними системоутворювальними вузлами світового енергетичного порядку. Їхній вплив зумовлений не лише гігантськими запасами вуглеводнів, а й здатністю трансформувати власну ресурсну ренту у геополітичний капітал, використовуючи енергетичні потоки, фінансові інструменти та інституційні ініціативи як механізми багатовекторної дипломатії. Країни Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (GCC), насамперед

Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Катар і Кувейт, створили модель енергетичної взаємодії, у якій поєднано традиційні формати контролю над ринками нафти й газу з інноваційними підходами до розвитку відновлюваної енергетики, суверенних фондів та інфраструктурної експансії.

У геополітичному вимірі країни Перської затоки виступають центральними модераторами глобальної стабільності енергетичних ринків, оскільки саме їхня здатність варіювати обсяги видобутку, ціноутворення та напрямки поставок визначає динаміку міжнародної енергетичної безпеки. Через механізми ОПЕК+ вони здійснюють вплив на світові економічні цикли, регулюючи баланс між попитом і пропозицією та реагуючи на геополітичні кризи [41-42]. Ця координаційна роль, зміцнена політичними альянсами та фінансовими інвестиціями, дозволяє країнам регіону формувати стратегічну автономію та підсилювати свій статус глобальних енергетичних арбітрів.

Технологічний та економічний виміри їхнього впливу проявляються у зростаючих інвестиціях у відновлювану енергетику, водневі проєкти та енергетичну диверсифікацію. Магапроєкти Саудівської Аравії, такі як NEOM та широкомасштабні ініціативи у сфері зеленого водню, а також амбітні програми ОАЕ у напрямі сонячної та ядерної енергетики, демонструють прагнення регіону трансформуватися з монополіста вуглеводнів на глобального центру інноваційних енергетичних технологій [42]. Ця стратегія дозволяє країнам Перської затоки не лише адаптуватися до трендів декарбонізації, а й впливати на їхнє формування, створюючи конкурентні технологічні кластери, що інтегруються у світові ланцюги вартості.

У фінансовому та інституційному аспектах країни регіону активно використовують свої суверенні інвестиційні фонди, такі як PIF Саудівської Аравії, Mubadala та ADIA ОАЕ, Qatar Investment Authority, для поширення власного впливу на міжнародних енергетичних ринках, підтримки стратегічних партнерств та формування нової гео економічної інфраструктури. Через ці фонди вони контролюють частку глобальних активів у нафтогазовій, електроенергетичній та технологічній сферах, а також сприяють розвитку

багатосторонніх форматів співпраці, що зміцнюють їхню дипломатичну суб'єктність.

Таким чином, роль країн Перської затоки в глобальних трендах енергетичної дипломатії визначається здатністю поєднувати ресурсну могутність із стратегічною модернізацією та проактивною інституційною взаємодією. Вони не лише забезпечують критично важливий енергетичний баланс світової економіки, а й формують контури майбутнього енергетичного світопорядку, в якому традиційні вуглеводневі моделі співіснують із швидко зростаючими низьковуглецевими технологіями. Країни Перської затоки дедалі більше перетворюються на глобальних енергетичних архітекторів, здатних визначати стратегічні напрямки розвитку міжнародних ринків і задавати тон глобальним інституційним трансформаціям у сфері енергетики.

Узагальнюючи роль провідних міжнародних акторів у формуванні глобальних трендів енергетичної дипломатії, можна констатувати, що сучасний енергетичний порядок постає як багатовимірна система, у якій кожен із ключових учасників, США, Європейський Союз, Китай та країни Перської затоки виконує власну, але стратегічно взаємодоповнювальну функцію. Їхні дії створюють складну архітектуру геополітичних, технологічних та нормативних процесів, що визначають траєкторії переходу до нового світового енергетичного режиму.

США виступають головним геостратегічним модератором, використовуючи комбінацію енергетичної автономії, інноваційного потенціалу та нормативного тиску для проєкції глобальної сили та формування міжнародних стандартів. Європейський Союз, у свою чергу, постає як нормативний та інституційний лідер, який задає правила поствуглецевої трансформації, експортує регулятивні моделі й конструює багатосторонні механізми енергетичного управління. Китай відіграє роль системного геоекономічного архітектора, що через інфраструктурну експансію, технологічну домінацію та створення альтернативних інституційних форматів активно змінює баланс сил у світовій енергетиці. Натомість країни Перської затоки залишаються центром

ресурсної стабільності, поєднуючи контроль над критичними вуглеводневими потоками з амбітними програмами енергетичної диверсифікації та глобальним фінансовим впливом.

У своїй сукупності ці актори виступають не ізольованими конкурентами, а радше вузлами складної мережі взаємозалежностей, у якій перетинаються інтереси, технологічні траєкторії й стратегічні бачення майбутнього. Саме їхня взаємодія, конфліктна, кооперативна чи гібридна, формує контури нової глобальної енергетичної системи, що поєднує традиційні вуглеводневі структури з динамікою низьковуглецевого переходу.

Отже, сучасні тренди енергетичної дипломатії є результатом інтегрального впливу цих ключових акторів, які, діючи у різних вимірах, геополітичному, технологічному, економічному та нормативному, визначають швидкість, зміст та інституційний дизайн глобального енергетичного переходу. Сукупна взаємодія США, ЄС, Китаю та країн Перської затоки перетворює енергетичну дипломатію на один із центральних механізмів формування нового світопорядку, у якому енергетика стає не лише економічним ресурсом, а й інструментом геостратегічного позиціонування та глобального управління.

2.2 Трансформація глобальних енергетичних ринків у XXI столітті: декарбонізація та «зелений перехід»

Трансформація глобальних енергетичних ринків у XXI столітті в умовах декарбонізації та реалізації парадигми «зеленого переходу» постає одним із найбільш масштабних цивілізаційних зрушень сучасності, що докорінно трансформує економічні структури, геополітичні баланси й інституційну архітектуру міжнародного управління. Вивчення цього процесу має першорядне значення, оскільки саме енергетичний сектор формує матеріальну основу глобального розвитку, а його зміни визначають конфігурацію світового порядку у довгостроковій перспективі. В умовах прискорення кліматичної кризи, зростання політичної конкуренції за ресурси та технології, а також деградації

традиційних моделей економічного зростання, дослідження механізмів енергетичної трансформації стає не лише науковою вимогою, але й стратегічною необхідністю [43].

По-перше, важливість аналізу цих процесів випливає з того, що декарбонізація стає новою глобальною домінантою, яка визначає логіку міжнародного економічного розвитку. Поступове згортання залежності від викопних ресурсів, інтенсивний розвиток відновлюваної енергетики, масштабування технологій водневої економіки та електрифікації промислових і транспортних систем формують нові ринки, змінюють структуру глобальних ланцюгів вартості й провокують перерозподіл економічного впливу між державами. У цьому контексті дослідження енергетичної трансформації дозволяє зрозуміти, які країни здобудуть конкурентні переваги, а які ризикують опинитися на периферії нового світового енергетичного режиму.

По-друге, глобальна енергетична трансформація формує нові виміри геополітичної взаємодії, у яких боротьба розгортається не стільки за контроль над вуглеводневими ресурсами, скільки за доступ до критичних матеріалів, технологій і виробничих потужностей зеленого сектору. Унаслідок цього традиційні енергетичні альянси видозмінюються, виникають нові коаліції, технологічні, кліматичні, фінансові, що конструюють інноваційні формати міжнародної взаємодії. Дослідження цих процесів є необхідним для розуміння того, яким чином трансформація енергетичних ринків переписує правила глобальної конкуренції та дипломатії.

По-третє, важливість наукового аналізу зумовлюється тим, що «зелений перехід» створює безпрецедентні інституційні виклики для держав та приватного сектора. Потреба у формуванні нових регуляторних структур, адаптації інфраструктури, розвитку ринкових механізмів стимулювання низьковуглецевих технологій та створенні фінансових інструментів підтримки декарбонізації вимагає глибокого теоретичного осмислення. Невідповідність між швидкістю технологічних змін та інерційністю політичних систем створює ризики регуляторних вакуумів, економічної турбулентності й зростання

нерівності, що робить дослідження цього процесу критично необхідним для формування збалансованих стратегій розвитку [43].

Нарешті, трансформація глобальних енергетичних ринків має суттєвий соціальний та цивілізаційний вимір, оскільки впливає на моделі споживання, трудові ринки, урбаністичні структури та концептуалізацію глобальної відповідальності за довкілля. Її дослідження дозволяє зрозуміти не лише економічні й політичні наслідки декарбонізації, але й глибинні зміни у взаємозв'язках між суспільством, технологією та природою.

Отже, вивчення трансформації глобальних енергетичних ринків у XXI столітті в контексті декарбонізації та «зеленого переходу» є надзвичайно важливим як для наукового дискурсу, так і для стратегічного планування. Воно дає змогу ідентифікувати структурні тенденції, прогнозувати конфігурації майбутнього світового порядку й формувати науково обґрунтовані політики, здатні забезпечити стійкий розвиток у межах нової енергетичної парадигми.

У сучасному цивілізаційному дискурсі концепції декарбонізації та «зеленого переходу» постають не лише як технократичні рамки модернізації енергетичних систем, а як комплексні парадигми трансформації глобального суспільно-економічного устрою. Їхня сутність виходить далеко за межі вузького технічного регулювання викидів парникових газів чи впровадження низьковуглецевих технологій: натомість вони формують нову модель розвитку, в якій економічний прогрес стає нерозривним із екологічною відповідальністю, технологічними інноваціями та геополітичною перебудовою центрів впливу.

У теоретичному вимірі декарбонізація являє собою системний процес глибинної перебудови структури виробництва та споживання енергії, що передбачає поетапне витіснення викопних ресурсів із глобального енергетичного балансу [44]. Це не лише зменшення вуглецевого сліду, а й перехід до постфосильної парадигми, що інституціоналізує принципи енергоефективності, циркулярної економіки та сталості. Декарбонізація спирається на розвиток відновлюваних джерел енергії, електрифікацію кінцевих секторів, створення інфраструктур зберігання енергії, цифровізацію

енергетичних систем та інновації у сфері чистих технологій (зокрема водневих і накопичувальних). Водночас вона передбачає глибоку реконфігурацію регуляторних, інституційних і ринкових механізмів, які повинні забезпечувати не лише зменшення викидів, а й економічну конкурентоспроможність у нових умовах.

Поняття «зеленого переходу» представляє ширшу цілісну трансформаційну рамку, що охоплює не лише енергетичний сектор, а й промисловість, транспорт, агросферу та фінансові системи. Його політична й економічна логіка базується на формуванні низьковуглецевої моделі зростання, у якій пріоритетними стають соціально-екологічні індикатори добробуту. «Зелений перехід» припускає переформатування глобальних ланцюгів вартості, зміну патернів споживання та виробництва, стимулювання зелених інвестицій, створення нових індустрій та трансформацію традиційних секторів через модернізацію технологічної бази. Таким чином, він обумовлює появу нового типу економічної раціональності, «кліматично відповідальної», заснованої на довгострокових екологічних ризиках та принципах міжпоколінної справедливості [45].

У геополітичному вимірі концепції декарбонізації та зеленого переходу функціонують як каталізatori радикального перерозподілу глобальної влади. Країни та регіони, здатні очолити інноваційні технологічні кластери, визначають траєкторії створення нових стандартів і норм, формують правила гри у сфері кліматичної дипломатії та набувають впливу в глобальних економічних інститутах. Водночас держави, залежні від експорту викопних ресурсів або відсталих енергосистем, опиняються перед викликом системної перебудови соціально-економічних структур. Таким чином, «зелений перехід» є не лише енергетичним, а й стратегічним, він трансформує конфігурацію глобальної ієрархії, створюючи нові можливості й нові асиметрії.

Отже, сутність концепцій декарбонізації та зеленого переходу полягає у багатовимірній трансформації, технологічній, економічній, соціальній та політичній. Це не просто реакція на кліматичні загрози, а фундаментальний

проект перебудови світової цивілізаційної моделі, орієнтований на досягнення стійкого розвитку, інноваційної конкурентоспроможності та довгострокової екологічної рівноваги. Вони формують нову парадигму глобальної взаємодії, у межах якої майбутня архітектура енергетичних ринків і міжнародних відносин визначатиметься не лише інтересами окремих акторів, а й вимогами планетарної стійкості та етичними імперативами «зеленої сучасності».

У контексті системної трансформації енергетичного ландшафту Європейський Союз виступає не лише актором політики клімату, а й юридично-інституційним проєктом, що використовує нормативно-правові механізми задля трансформації внутрішніх ринків і експортування регуляторних стандартів у світовий простір [46]. Аналіз європейської нормативної бази щодо декарбонізації і «зеленого переходу» вимагає мультидисциплінарного підходу, який поєднує правознавство, політичну економію та міжнародні відносини, оскільки ключові документи, від Комунікації «Європейська зелена угода» до Європейського кліматичного закону й пакету «Fit for 55», не тільки фіксують амбіції, а й створюють інструментарій для їхньої реалізації.

Початковою орієнтацією нормативного комплексу є Комунікація Європейської комісії «European Green Deal» (листопад 2019), яка визначила кліматичну нейтральність до 2050 року як стратегічну мету та започаткувала каскад трансформаційних ініціатив у сфері енергетики, транспорту, промисловості та фінансів. Цей документ виконує роль концептуального фрейму, що легітимує подальші законодавчі кроки й задає логіку інтегрованих політик.

Європейський кліматичний закон (Regulation (EU) 2021/1119) інституціоналізував ці амбіції, закріпивши юридично зобов'язання щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та проміжних цілей, зокрема зниження викидів щонайменше на 55 % до 2030 року. Закон створює правову основу для імплементації секторальних директив і регламентів, встановлюючи механізми моніторингу, участі зацікавлених сторін і коригування політик у разі

потреби. Саме на фундаменті цього закону сформувався пакет «Fit for 55», що уніфікує численні інструменти декарбонізації.

Пакет «Fit for 55» (2021) є прикладом інструментальної мультиплікації, він поєднав реформу системи торгівлі викидами (EU ETS), посилення стандартів для транспорту і будівель, оновлення Директиви про відновлювані джерела енергії та Енергетичної ефективності, а також низку фіскальних і регуляторних заходів, спрямованих на прискорення переходу [47]. Ця сукупність ініціатив демонструє прагнення ЄС до комплексної секторальної трансформації, де нормативні акти взаємодіють як кістяк політики «згори-вниз», але водночас породжують високі вимоги до національної імплементації в державах-членах.

Серед найпомітніших інструментів, що мають прямі ринкові наслідки, посилена та реформована система торгівлі викидами (EU ETS) і Карбоновий регулятор на кордоні (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM). ETS залишається базовим ринковим механізмом, який ціноутворює викиди в межах Союзу, тоді як CBAM покликаний вирівняти конкурентні умови, накладаючи на імпорт товари відповідний «вуглецевий» еквівалент, щоб зменшити ризики вуглецевого витіснення (carbon leakage) та стимулювати декарбонізацію глобальних ланцюгів постачання. Важливо підкреслити, що практична імплементація цих механізмів містить складні технічні, правові та дипломатичні виклики, включно з питаннями сумісності з правилами СОТ та наслідками для країн-експортерів.

Нормативна архітектура доповнюється фінансовими та інституційними механізмами: регуляторні рамки ЄС поєднуються з Європейським «таксономічним» регламентом для сталих інвестицій, фондом «Just Transition» та інструментами, спрямованими на мобілізацію приватного капіталу. Ці механізми трансформують не тільки правові норми, а й економічну мотивацію для приватних інвесторів і корпорацій, перетворюючи регуляторну жорсткість на драйвер ринкових сигналів для «зелених» інвестицій. Водночас вони ставлять виклик поляризації географічних і соціальних ефектів переходу, висуваючи

вимогу активних політик пом'якшення для регіонів і працівників, чиї галузі зазнають структурних змін [48].

Критичний аналіз виявляє кілька системних переваг та ризиків. Переваги: інтегрованість політик, здатність створювати де-факто глобальні стандарти через «регуляторну силу» ЄС, мобілізація фінансових ресурсів та стимулювання інновацій. Ризики: правове напруження в торговельних відносинах (експортний опір і суперечки щодо СВМ), нерівномірність імплементації серед країн-членів, соціальна нерівність перехідних витрат, а також потенційна технологічна залежність від зовнішніх постачальників критичних матеріалів. Ці ризики підкреслюють необхідність додаткових регуляторних «захисних» заходів, міжнародних переговорів та механізмів кооперації з третіми країнами.

Особливо значущим є транснаціональний вимір: європейські норми дедалі частіше діють поза власними кордонами, спричиняючи так званий «експорт регулювання», іноземні держструктури й бізнес вимушені пристосовуватися до європейських стандартів, що породжує як можливості (поширення чистих технологій, стимулювання глобальної декарбонізації), так і напруження (торговельні суперечки, тиск на розвиток країни-експортери сировини). Отже, ефективність європейської нормативної політики вимірюється не лише внутрішніми показниками, а й її здатністю бути політикою-мостом у міжнародних процесах декарбонізації [49].

Отже, європейська нормативна база щодо зеленого переходу й декарбонізації є прикладом амбітної, багаторівневої та інструментально розвиненої стратегії, що поєднує юридичні зобов'язання, ринкові механізми та фінансові інструменти з метою системної перебудови економіки. Водночас її успішність залежить від здатності ЄС вирішувати конфлікти між амбітністю та справедливістю переходу, імplementувати норми на національному рівні, та ефективно інтегрувати третіх партнерів у процеси глобальної декарбонізації. Майбутня еволюція цього комплексу нормативних актів, включно з подальшими реформами ETS і міжнародними домовленостями щодо СВМ, визначатиме не лише європейський, а й світовий темп «зеленого переходу».

2.3. Енергетичний фактор у сучасних міжнародних конфліктах та кризах

У системі сучасних міжнародних відносин енергетичний фактор набуває статусу однієї з базових змінних, що детермінують інтенсивність, динаміку та форми розгортання конфліктів і криз. У ХХІ столітті енергетика перестає бути нейтральною технічною підсистемою глобальної економіки і трансформується у стратегічний ресурс, доступ до якого визначає геополітичну субординацію, силу держав, уразливість регіональних систем безпеки та характер глобальної взаємозалежності. Саме тому дослідження енергетичного фактору у конфліктах постає не як факультативний аналітичний напрям, а як ключовий інструмент розуміння глибинних причин напруженості світової політики [50].

По-перше, енергетика - це ядро матеріальної основи сучасних економік, а отже й інструмент структурної влади. Контроль над потоками енергоресурсів, їхньою інфраструктурою та технологічними ланцюгами формує нерівномірність розподілу влади, яка проявляється у здатності держав застосовувати енергетичні ресурси як важелі примусу чи впливу. Обмеження експорту, зміна логістичних маршрутів, маніпуляції цінами, створення залежностей або їхнє руйнування здатні трансформувати конфігурацію регіональної та глобальної безпеки швидше, ніж класичні дипломатичні інструменти. Енергетична дипломатія в кризових умовах часто виконує функцію «невидимого фронту», на якому вирішуються питання стратегічної автономії та політичної стабільності.

По-друге, енергетичний фактор є ключем до розуміння ескалаційних механізмів у геополітичних протистояннях. Боротьба за контроль над транзитними шляхами, покладами вуглеводнів, критичними мінералами й інфраструктурою енергопостачання нерідко стає каталізатором конфліктів, які на поверхні можуть виглядати ідеологічними, етнополітичними чи безпековими. Енергетична складова є прихованою, але системотворчою логікою багатьох сучасних криз, від Близького Сходу до Чорноморсько-Каспійського регіону. Без її врахування аналітичні реконструкції причин конфліктів залишаються неповними, а прогнози - неточними.

По-третє, в умовах глобальної декарбонізації енергетичний фактор набуває подвійної природи: він одночасно є джерелом конфліктогенності й механізмом її зниження. Перерозподіл ринків, перехід до відновлюваної енергетики, зменшення ролі викопного палива та загострення конкуренції за критичні матеріали створюють нові форми суперництва. Водночас вони відкривають можливості для формування нових коопераційних моделей, що базуються на зелених технологіях, інвестиціях у спільні енергетичні проєкти, розбудові міжрегіональних інтерконекторів. Таким чином, дослідження енергетичного фактору дозволяє зрозуміти, як «зелений перехід» може одночасно стабілізувати та дестабілізувати міжнародний порядок.

По-четверте, енергетичний вимір є критичним для аналізу вразливості держав і міжнародних організацій у кризових ситуаціях. Досвід останніх десятиліть продемонстрував, що контроль над енергетичною інфраструктурою, її кібервразливості, диверсійна діяльність, руйнування критичних об'єктів (трубопроводів, електромереж, LNG-терміналів) можуть стати інструментами асиметричного впливу та гібридної війни. У цій площині енергетика виступає не лише економічним ресурсом, а й технологічним та безпековим доменом, у якому перетинаються інтереси держав, недержавних акторів та транснаціональних корпорацій [51].

Таким чином, важливість дослідження енергетичного фактору сучасних міжнародних конфліктах і кризах зумовлена його глибинною інтегрованістю у всі виміри глобальної взаємодії, економічний, безпековий, технологічний, екологічний і політичний. Енергетика формує специфічну структуру глобальних залежностей, визначає умови стратегічного маневру держав, створює передумови для взаємодії або протистояння. Без ґрунтового аналізу її ролі неможливо ані пояснити природу сучасних конфліктів, ані розробити ефективні механізми запобігання кризам та зміцнення міжнародної стабільності. У цьому сенсі енергетичний фактор стає одним із ключових аналітичних індикаторів, що визначає архітектуру світового порядку XXI століття.

Одним із найбільш яскравих прикладів є конфлікт у Чорноморсько-Каспійському регіоні, де питання контролю над нафтовими і газовими маршрутами та транзитними коридорами визначає політичні альянси і суперництва. Регіональні держави та глобальні актори, зокрема Росія, Туреччина, США та ЄС, використовують енергетичну інфраструктуру як інструмент геополітичного тиску. Газопровідні проєкти, такі як «Північний потік» та «Турецький потік», і транзит через Україну демонструють, що управління потоками енергії стає ключовим засобом формування регіональної стабільності або її порушення. Енергетична залежність країн-імпортерів визначає характер дипломатичних переговорів, економічних санкцій і безпекових альянсів, що підтверджує системну роль енергетики в конфліктогенності регіону.

Чорноморсько-Каспійський регіон постає як один із найбільш стратегічно значущих вузлів сучасної міжнародної політики, де перетинаються інтереси глобальних та регіональних акторів, а енергетика виступає центральним чинником конфліктогенності. Простір між Чорним та Каспійським морями характеризується високою концентрацією нафтових і газових родовищ, ключовими транзитними маршрутами та критично важливою інфраструктурою для постачання енергоносіїв на світові ринки [52]. Цей регіон є не лише ресурсним вузлом, а й ареною інтенсивної геополітичної конкуренції, де контроль над енергетичними потоками визначає баланс сил і стратегічну автономію держав.

Першим рівнем конфліктності є боротьба за контроль над енергетичними ресурсами та їх видобуток. Каспійський басейн містить значні запаси нафти і газу, зокрема в Азербайджані, Казахстані, Туркменістані та на шельфі Росії. Спори щодо правового статусу Каспійського моря та принципів поділу ресурсів перетворили регіон на потенційно конфліктогенний простір, де суперечності між прибережними державами поєднуються з інтересами зовнішніх акторів, таких як Росія, США, ЄС і Китай. Відсутність узгодженого режиму регулювання дозволяє країнам використовувати енергетичні проєкти як важіль політичного тиску, а

також стимулює конкуренцію за міжнародні інвестиції та доступ до глобальних ринків.

Другим критично важливим елементом є транзитна інфраструктура. Чорноморсько-Каспійський коридор включає трубопровідні системи, LNG-термінали, морські порти та залізничні маршрути, що забезпечують зв'язок регіональних родовищ із світовими ринками. Контроль над такими коридорами стає ключовим інструментом стратегічного впливу. Газопровідні проєкти, зокрема «Південний газовий коридор» і «Турецький потік», демонструють, що держава, яка контролює транзит, може впливати на ціни, обсяги поставок та політичні рішення країн-імпортерів. Водночас суперництво щодо маршрутів постачання нерідко породжує геополітичну напруженість між державами регіону та зовнішніми акторами.

Третій аспект конфліктності полягає у взаємодії глобальних гравців. Росія традиційно виступає домінантним регіональним актором, намагаючись зберегти контроль над ключовими транзитними шляхами та впливати на політичні рішення сусідніх держав. США та ЄС активно підтримують альтернативні маршрути, що зменшують залежність від російських поставок, а Китай інвестує у транспортну і енергетичну інфраструктуру в рамках ініціативи «Один пояс - один шлях». Ця багатовекторна взаємодія створює динамічну, але потенційно нестабільну систему, де стратегічні інтереси перетинаються, а ризик ескалації зростає.

Четвертий рівень конфліктності - безпековий. В регіоні спостерігаються локальні військові протистояння, приклади яких нагірно-карабаський конфлікт між Вірменією та Азербайджаном, а також питання охорони інфраструктури від терористичних і диверсійних загроз. Енергетична інфраструктура стає як стратегічною ціллю, так і механізмом впливу на політичну поведінку держав. Здатність регіональних і зовнішніх акторів забезпечувати безпеку енергетичних об'єктів визначає їхній геополітичний потенціал і здатність до маневру у конфліктних ситуаціях [53].

Отже, конфлікт у Чорноморсько-Каспійському регіоні є багаторівневим і багатовимірним явищем, де енергетичний фактор виступає основним каталізатором політичної, економічної та безпекової динаміки. Контроль над ресурсами, інфраструктурою та транзитними коридорами перетворює регіон на критично важливий геополітичний вузол, у якому перетинаються інтереси держав і глобальних акторів. Вивчення цього конфлікту дозволяє глибше зрозуміти механізми енергетичної дипломатії, фактори регіональної нестабільності та потенційні шляхи формування стійких моделей міжнародного управління в просторах високої стратегічної цінності.

Ще один приклад - Близький Схід, зокрема ситуація в Сирії та Лівії, де контроль над нафтовими родовищами, трубопровідними мережами та портами виступає критичною умовою політичної легітимності і фінансової спроможності локальних та зовнішніх акторів. Тут енергетичний фактор тісно інтегрований із міжнародною інтервенцією: участь США, Росії, Туреччини та країн Перської затоки демонструє, що доступ до ресурсів визначає не лише економічну, а й військову і дипломатичну стратегію, формуючи багатовекторні коаліції та протистояння.

Близький Схід у ХХІ столітті виступає епіцентром складних міжнародних конфліктів, де енергетичний фактор поєднується з геополітичними, релігійними та економічними інтересами, створюючи багаторівневу та динамічну конфліктогенну систему. Регіон характеризується концентрацією значних запасів нафти і природного газу, критично важливою інфраструктурою для транспортування енергоресурсів, а також високим ступенем взаємозалежності між державами-експортерами, транснаціональними корпораціями та глобальними акторами. Ці умови формують унікальний контекст, у якому енергетика стає не лише економічним ресурсом, а й ключовим інструментом стратегічного впливу та засобом політичного тиску [55].

Одним із головних джерел конфліктності є боротьба за контроль над родовищами і транспортними шляхами енергоносіїв. Нафта й газ регіону зосереджені в Саудівській Аравії, Іраку, Ірані, Кувейті, Об'єднаних Арабських

Еміратах та Лівії. Контроль над цими ресурсами визначає не лише економічну спроможність держав, а й їхню здатність впливати на міжнародні ринки, формувати ціни та реалізовувати політичні преференції [56]. Наприклад, участь ОПЕК у координації видобутку та регулювання поставок демонструє, що енергетична політика регіону має безпосередній вплив на глобальну економіку, а її використання у конфліктних цілях здатне спричинити системні кризи.

Другим важливим рівнем є транзитна інфраструктура, яка включає трубопроводи, морські шляхи та LNG-термінали. Суецький канал, Ормузька протока та інші ключові коридори стають геостратегічними вузлами, контроль над якими дозволяє державам регулювати доступ до енергоресурсів, блокувати поставки або створювати загрози для економічної стабільності інших країн. Цей аспект особливо актуальний у конфліктах між Іраном і Саудівською Аравією, а також під час локальних зіткнень у Перській затоці, де енергетична інфраструктура виступає об'єктом потенційних диверсійних дій і засобом стратегічного тиску.

Третій рівень конфліктності формується через взаємодію регіональних і глобальних акторів. США, Росія, Китай, Туреччина та ЄС активно втручаються у регіональні процеси, реалізуючи власні інтереси у сфері енергетики, безпеки та геополітики. Наприклад, військова присутність США у Перській затоці часто мотивована забезпеченням стабільності енергетичних потоків, тоді як Росія і Туреччина використовують політичні та військові важелі для впливу на нафтові і газові ринки та підтримки союзників у регіональних конфліктах. Китай, у свою чергу, робить акцент на інвестиційних і інфраструктурних проектах, інтегруючи енергетичні потоки в глобальні торговельні ланцюги. Така багатовекторна взаємодія створює високий рівень стратегічної невизначеності та потенційної ескалації конфліктів.

Четвертий аспект конфліктності стосується локальних і внутрішніх криз. Війни в Сирії та Лівії, політична нестабільність в Іраку, етнополітичні протистояння в Йорданії та Ємені демонструють, що енергетика тісно переплітається з внутрішньополітичними процесами. Контроль над нафтовими

полями та газопроводами виступає ключовим чинником легітимності урядів і фінансової спроможності різних акторів, а зовнішнє втручання у вигляді військових операцій або економічних санкцій прямо впливає на динаміку регіональної безпеки [57].

Отже, конфлікт на Близькому Сході має комплексний, багаторівневий характер, у якому енергетичний фактор визначає структуру протистоянь, моделює взаємодію держав і міжнародних організацій та впливає на глобальні ринки енергоресурсів. Аналіз цього конфлікту дозволяє виявити закономірності використання енергетики як інструменту стратегічного впливу, зрозуміти механізми ескалації криз і розробити ефективні моделі енергетичної та політичної стабілізації у регіоні, що має критичне значення для світової безпеки та економічної стійкості.

У глобальному вимірі важливим є конфлікт навколо Арктики, де зміни клімату і відкриття нових морських шляхів супроводжуються суперництвом за енергоресурси шельфу. Росія, США, Канада, Норвегія та країни ЄС конкурують за контроль над нафтовими та газовими родовищами, а також над транспортними маршрутами, що відкривають нові можливості для експорту ресурсів у світові ринки. Енергетичний фактор тут поєднується з екологічними і правовими проблемами, створюючи потенційно високу конфліктогенність у регіоні.

Не менш важливим є сучасний конфлікт у Східній Європі, зокрема війна в Україні, де енергетика відіграє одночасно економічну, політичну та військову роль. Контроль над газопостачанням, нафтотранспортними системами та LNG-терміналами став стратегічним інструментом як для державного управління, так і для міжнародних санкційних і контрсанкційних заходів. Газові поставки та тарифна політика визначають політичну і економічну стратегію як окремих держав, так і регіональних блоків, що підкреслює взаємозалежність енергетики і безпеки у сучасних конфліктах.

Конфлікт в Україні, що розпочався у 2014 році і загострився повномасштабною війною у 2022 році, є одним із найбільш складних сучасних геополітичних протистоянь, де енергетичний фактор виступає центральним

елементом стратегічної взаємодії між державами. Енергетика в цій ситуації проявляється як багатовимірний чинник, який охоплює економічну, політичну та безпекову сфери, визначаючи динаміку конфлікту, методи міжнародного тиску та механізми виживання національної економіки. Аналіз енергетичної складової цього протистояння дозволяє не лише зрозуміти природу конфлікту, а й окреслити стратегічні інструменти для стабілізації регіону [58].

По-перше, Україна традиційно виступала транзитною державою для енергоресурсів, особливо природного газу, з Росії до Європи. Контроль над транзитною інфраструктурою, включно з магістральними газопроводами та LNG-терміналами, став одним із ключових інструментів геополітичного тиску. Маніпуляції обсягами поставок, зміна тарифів та створення енергетичної залежності перетворили енергетику на засіб політичного примусу, здатний впливати на економічну стабільність держави, а також на поведінку міжнародних союзників.

По-друге, енергетичний фактор проявляється через структуру внутрішнього споживання та енергетичної безпеки. Українська економіка має високу потребу у природному газі та електроенергії, а залежність від імпорту з боку агресора створювала потенційні уразливості. Відповідно, модернізація енергетичної інфраструктури, диверсифікація джерел постачання, розвиток відновлюваної енергетики та інтеграція до європейських енергомереж стали стратегічними завданнями держави. Ці заходи не лише зменшують енергетичну залежність, а й формують механізми стійкості у кризових умовах.

Третій аспект полягає у використанні енергетики як інструменту міжнародних санкцій та економічного тиску. Росія, як основний постачальник енергоресурсів до Європи, використовує енергетичні потоки для впливу на політичні рішення інших держав, що підтверджує глобальний вимір конфлікту. У відповідь, ЄС та США впроваджують санкційні режими та інструменти енергетичної диверсифікації, що створює нові ринки і стимулює інвестиції у відновлювану енергетику та LNG-термінали, формуючи нові форми стратегічного маневру.

Четвертий рівень прояву енергетичного фактору - це його безпековий вимір. Військові дії у східних регіонах України та атаки на критичну енергетичну інфраструктуру демонструють, що контроль над енергетичними об'єктами є безпосередньо пов'язаний із здатністю підтримувати життєдіяльність держави, мобілізувати ресурси для оборони та забезпечувати стабільність цивільного населення [59]. Руйнування енергетичних об'єктів створює кризові сценарії, у яких енергетика стає не лише економічним ресурсом, а й елементом гібридної війни.

Таким чином, конфлікт в Україні є яскравим прикладом того, як енергетичний фактор інтегрується у всі площини міжнародного протистояння, від економічного і політичного впливу до безпекових стратегій. Він визначає траєкторії регіональної стабільності, формує умови міжнародної взаємодії та вимагає комплексних рішень щодо енергетичної автономії, модернізації інфраструктури та диверсифікації поставок. Дослідження цього фактору є критично важливим для розуміння природи сучасних конфліктів, прогнозування потенційних кризових сценаріїв та розробки стратегій забезпечення національної та регіональної безпеки в умовах глобальної енергетичної нестабільності.

Таким чином, енергетичний фактор сьогодні виступає визначальним у багатьох сучасних міжнародних конфліктах, від регіональних протистоянь у Чорноморсько-Каспійському регіоні та Близькому Сході до глобально орієнтованих суперництв у Арктиці та Східній Європі. Він реалізується через контроль над ресурсами, інфраструктурою, технологіями та фінансовими потоками, перетворюючись на потужний інструмент геополітичного впливу. Його системне вивчення дозволяє не лише пояснити природу конфліктів, а й прогнозувати потенційні кризи, формувати механізми стримування ескалації та розробляти політики стратегічної енергетичної безпеки. У цьому сенсі енергетичний фактор є ключовим аналітичним індикатором сучасного міжнародного порядку, де економічні, політичні й безпекові виміри інтегруються у єдину складну систему взаємозалежностей.

Висновки до розділу 2

Визначено, що у сучасній архітектоніці світової політики дослідження ролі провідних міжнародних акторів у формуванні глобальних трендів енергетичної дипломатії постає не лише як науково релевантне, а як концептуально необхідне завдання, що зумовлюється багатовимірною трансформацією енергетичного простору та ескалацією геополітичних напружень навколо доступу до критичних ресурсів. Енергетична дипломатія, що історично функціонувала як інструмент балансування інтересів між державами, сьогодні еволюціонує в самостійну підсистему глобального управління, де перехрещуються стратегічні прагнення держав, транскордонних корпорацій, міжнародних організацій та нових некласичних акторів. Саме тому її аналіз вимагає глибокого переосмислення того, як провідні гравці глобальної політики, США, Європейський Союз, Китай, країни Перської затоки та транснаціональні енергетичні компанії продукують і каналізують нові норми, механізми та дискурси у сфері енергетичної безпеки.

Узагальнюючи роль провідних міжнародних акторів у формуванні глобальних трендів енергетичної дипломатії, констатовано, що сучасний енергетичний порядок постає як багатовимірна система, у якій кожен із ключових учасників, США, Європейський Союз, Китай та країни Перської затоки виконує власну, але стратегічно взаємодоповнювальну функцію. Їхні дії створюють складну архітектуру геополітичних, технологічних та нормативних процесів, що визначають траєкторії переходу до нового світового енергетичного режиму. США виступають головним геостратегічним модератором, використовуючи комбінацію енергетичної автономії, інноваційного потенціалу та нормативного тиску для проєкції глобальної сили та формування міжнародних стандартів. Європейський Союз, у свою чергу, постає як нормативний та інституційний лідер, який задає правила поствуглецевої трансформації, експортує регулятивні моделі й конструює багатосторонні механізми енергетичного управління. Китай відіграє роль системного геоекономічного архітектора, що через інфраструктурну експансію, технологічну домінацію та

створення альтернативних інституційних форматів активно змінює баланс сил у світовій енергетиці. Натомість країни Перської затоки залишаються центром ресурсної стабільності, поєднуючи контроль над критичними вуглеводневими потоками з амбітними програмами енергетичної диверсифікації та глобальним фінансовим впливом. У своїй сукупності ці актори виступають не ізольованими конкурентами, а радше вузлами складної мережі взаємозалежностей, у якій перетинаються інтереси, технологічні траєкторії й стратегічні бачення майбутнього. Саме їхня взаємодія, конфліктна, кооперативна чи гібридна, формує контури нової глобальної енергетичної системи, що поєднує традиційні вуглеводневі структури з динамікою низьковуглецевого переходу. Сучасні тренди енергетичної дипломатії є результатом інтегрального впливу цих ключових акторів, які, діючи у різних вимірах, геополітичному, технологічному, економічному та нормативному, визначають швидкість, зміст та інституційний дизайн глобального енергетичного переходу. Сукупна взаємодія США, ЄС, Китаю та країн Перської затоки перетворює енергетичну дипломатію на один із центральних механізмів формування нового світопорядку, у якому енергетика стає не лише економічним ресурсом, а й інструментом геостратегічного позиціонування та глобального управління.

Трансформація глобальних енергетичних ринків у XXI столітті в умовах декарбонізації та реалізації парадигми «зеленого переходу» постає одним із найбільш масштабних цивілізаційних зрушень сучасності, що докорінно трансформує економічні структури, геополітичні баланси й інституційну архітектуру міжнародного управління. Вивчення цього процесу має першорядне значення, оскільки саме енергетичний сектор формує матеріальну основу глобального розвитку, а його зміни визначають конфігурацію світового порядку у довгостроковій перспективі. В умовах прискорення кліматичної кризи, зростання політичної конкуренції за ресурси та технології, а також деградації традиційних моделей економічного зростання, дослідження механізмів енергетичної трансформації стає не лише науковою вимогою, але й стратегічною необхідністю. Визначено, що європейська нормативна база щодо зеленого

переходу й декарбонізації є прикладом амбітної, багаторівневої та інструментально розвиненої стратегії, що поєднує юридичні зобов'язання, ринкові механізми та фінансові інструменти з метою системної перебудови економіки. Водночас її успішність залежить від здатності ЄС вирішувати конфлікти між амбітністю та справедливістю переходу, імплементувати норми на національному рівні, та ефективно інтегрувати третіх партнерів у процеси глобальної декарбонізації. Майбутня еволюція цього комплексу нормативних актів, включно з подальшими реформами ETS і міжнародними домовленостями щодо СВМ, визначатиме не лише європейський, а й світовий темп «зеленого переходу».

Встановлено, що у системі сучасних міжнародних відносин енергетичний фактор набуває статусу однієї з базових змінних, що детермінують інтенсивність, динаміку та форми розгортання конфліктів і криз. У XXI столітті енергетика перестає бути нейтральною технічною підсистемою глобальної економіки і трансформується у стратегічний ресурс, доступ до якого визначає геополітичну субординацію, силу держав, уразливість регіональних систем безпеки та характер глобальної взаємозалежності. Саме тому дослідження енергетичного фактору у конфліктах постає не як факультативний аналітичний напрям, а як ключовий інструмент розуміння глибинних причин напруженості світової політики.

РОЗДІЛ 3

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ

3.1 Місце та роль України в глобальній енергетичній системі

У контексті стрімкої трансформації світового енергетичного ландшафту, позначеної одночасним посиленням геополітичної турбулентності, технологічними зрушеннями та інституційною переорієнтацією на принципи декарбонізації та енергетичної стійкості, дослідження місця й ролі України в глобальній енергетичній системі набуває особливої наукової та практичної ваги. Україна, що історично виступала одним із ключових елементів трансконтинентальних енергетичних потоків, перетворюється на простір, де переплітаються інтереси провідних міжнародних акторів, а внутрішня динаміка енергетичного сектору безпосередньо відображає світові тенденції, від переходу до відновлюваних джерел до цифровізації енергетичної інфраструктури. У цій парадигмі Україна є не лише об'єктом глобальних енергетичних процесів, але й суб'єктом, здатним впливати на конфігурацію регіональної безпеки та формувати нові напрями енергетичного співробітництва [60].

Обґрунтування важливості вивчення місця України у світовій енергетичній системі зумовлене насамперед її транзитно-інфраструктурним потенціалом, який тривалий час відігравав визначальну роль у забезпеченні енергетичної безпеки Європейського Союзу. Водночас ескалація російсько-української війни, руйнування критичної інфраструктури та потреба у формуванні нових логістичних і ринкових моделей актуалізували дослідження здатності України до стратегічної адаптації в умовах системних викликів. З огляду на це, аналіз енергетичного сектору України стає невід'ємною складовою розуміння ширших глобальних процесів, пов'язаних із перебудовою ланцюгів постачання, диверсифікацією джерел енергії та формуванням нової архітектури міжнародної енергетичної дипломатії.

Особливої значущості набуває також дослідження перспективної ролі України як потенційного постачальника «зеленої» енергії та критично важливих енергетичних ресурсів у межах європейського та глобального енергетичного переходу. Географічні умови, ресурсний потенціал та стратегічна орієнтація на інтеграцію до європейського енергетичного простору формують унікальне поле можливостей для посилення участі України у формуванні нових технологічних і ринкових параметрів світової енергетики. Таким чином, дослідження ролі України в сучасній енергетичній системі дозволяє не лише окреслити її місце в багатовимірній структурі глобальної економіки, але й виявити глибинні механізми взаємодії між енергетичною політикою, геостратегією та безпековими процесами.

Отже, важливість наукового аналізу місця та ролі України у глобальній енергетичній системі обумовлена не лише прагматичними потребами забезпечення енергетичної стабільності, але й необхідністю теоретичного осягнення трансформацій, що визначають параметри нового енергетичного порядку. Україна виступає контекстом, у якому особливо виразно проявляються глобальні тенденції, а її енергетична траєкторія є показовим прикладом взаємозалежності локального, регіонального та світового вимірів енергетичної безпеки і розвитку.

У глобальній енергетичній системі, що зазнає глибинної структурної трансформації під впливом технологічних інновацій, геополітичних зрушень та нормативного переосмислення принципів сталого розвитку, Україна посідає стратегічно важливе, хоча й поліфункціональне та динамічне місце. Її роль формується на перетині декількох взаємопов'язаних вимірів, транзитно-географічного, ресурсно-енергетичного, політико-безпекового та інституційно-інтеграційного. Саме ця багатошаровість зумовлює унікальність українського енергетичного профілю в міжнародній системі та робить країну не лише об'єктом, але й активним суб'єктом глобальних енергетичних процесів.

Передусім Україна історично виступала одним із ключових транзитних хабів для постачання енергоносіїв з пострадянського простору до країн Європейського Союзу. Розгалуженість газотранспортної мережі, її технічна пропускна здатність та географічне положення забезпечували критично важливий вимір енергетичної безпеки Європи, перетворюючи українську інфраструктуру на центральний елемент континентальної енергетичної архітектури. Навіть сьогодні, попри поступове зниження транзитних обсягів, саме цей вимір визначає фундаментальну основу взаємозалежності між Україною та європейськими країнами, підсилюючи значущість держави як стабілізуючого чинника регіонального енергетичного балансу.

Однак роль України не вичерпується функцією транзиту. Країна володіє значним енергетичним потенціалом, від природного газу та атомної енергетики до потужних, хоча й фрагментарно реалізованих, можливостей розвитку відновлюваної енергетики. Географічні умови Чорноморського регіону, вітро- та сонячний ресурс степових зон, а також перспективи виробництва «зеленого» водню формують передумови для активного включення України у глобальний енергетичний перехід [61]. У цьому контексті Україна здатна трансформуватися із традиційного транзитера до активного виробника та експортера низьковуглецевих енергетичних ресурсів, що кореспондує зі стратегічними пріоритетами ЄС щодо досягнення кліматичної нейтральності.

Важливою є й політико-безпекова складова української ролі в енергетичній системі. Збройна агресія Росії проти України не лише порушила регіональні енергетичні ланцюги, але й висвітлила системну залежність світової енергетики від політичних ризиків. Україна стала критично важливим кейсом, що демонструє вразливість традиційної архітектури енергетичних ринків та необхідність її переосмислення на основі принципів диверсифікації, стійкості та взаємної підтримки. Зокрема, інтеграція української енергосистеми до ENTSO-E та кооперація з провідними міжнародними інституціями засвідчили як стратегічний потенціал України, так і незворотність її руху до європейського енергетичного простору.

У ширшому вимірі Україна, перебуваючи на геополітичному розломі між Сходом і Заходом, відіграє роль каталізатора перегляду глобальних енергетичних пріоритетів. Її позиція в міжнародній енергетичній системі наочно демонструє, що енергія перестає бути виключно економічним ресурсом, трансформуючись у багатовимірний чинник міжнародної безпеки, політичної суб'єктності та зовнішньополітичної маневреності [62]. Таким чином, місце України визначається не лише її матеріальними активами, але й здатністю впливати на стратегічні дискурси світової енергетики.

Отже, Україна посідає складне, але ключове місце у глобальній енергетичній системі, як транзитна держава, потенційний експортер відновлюваної енергії, простір геополітичної конкуренції та водночас активний агент енергетичної інтеграції. Її роль продовжує еволюціонувати під впливом внутрішніх реформ, зовнішньополітичних пріоритетів і міжнародного безпекового середовища, що перетворює український енергетичний феномен на важливий об'єкт наукового осмислення в контексті сучасних глобальних трансформацій.

Політико-безпековий вимір ролі України в глобальній енергетичній системі постає сьогодні одним із найбільш концептуально насичених і стратегічно значущих феноменів, що віддзеркалює глибинну взаємозалежність між енергетичною інфраструктурою, геополітичною конкуренцією та міжнародною безпекою. У добу постбіполярного світу, коли енергетика дедалі більше постає не лише економічною, але й політико-стратегічною категорією, Україна функціонує як критичний простір, у якому проявляється суперечливість глобальних енергетичних інтересів і водночас формується нова логіка енергетичної безпеки.

Передусім політико-безпековий статус України визначається її історичною та структурною роллю у забезпеченні транзиту енергоносіїв до європейського ринку. Газотранспортна система України, будучи одним із найбільших континентальних енергетичних коридорів, перетворилася на інструмент та об'єкт геополітичної боротьби, у межах якої енергія використовується як засіб

політичного тиску та перегрупування влади. Саме через це енергетичні активи України набувають не лише економічного, але й символічного значення, уособлюючи вразливість та водночас незамінність держави у багатовекторному балансі європейської енергетичної безпеки.

Особливої гостроти політико-безпекового виміру надає російсько-український конфлікт, який радикально змінив конфігурацію регіональних енергетичних відносин. Енергетична інфраструктура України стала не тільки мішенню військової агресії, але й полем боротьби за контроль над потоками енергії як геостратегічним ресурсом. Руйнування об'єктів генерації та передачі, спроби енергетичного шантажу та інформаційні атаки проти енергетичного сектору стали елементами ширшої стратегії підризу державної спроможності. У цьому контексті Україна виявилася прикладом того, як енергетична система може бути інструменталізована у гібридних конфліктах, а питання енергозабезпечення - інтегроване в логіку національної та міжнародної безпеки [63].

Разом із тим, саме крізь призму безпекових викликів проявилася здатність України до стратегічної інституційної адаптації. Синхронізація української енергетичної системи з європейською мережею ENTSO-E, розширення співпраці з Міжнародним енергетичним агентством, а також переосмислення внутрішньої моделі енергетичного управління демонструють процес глибокої інтеграції у глобальний безпеково-енергетичний простір. У такий спосіб Україна зміцнює власну стійкість, водночас вбудовуючись у загальноєвропейську архітектуру взаємодопомоги та координації. Її роль у цьому вимірі стає двовекторною: з одного боку, Україна є реципієнтом міжнародної енергетичної солідарності, з іншого - чинником, що стимулює еволюцію міжнародних безпекових підходів у сфері енергетики.

Ще одним ключовим аспектом політико-безпекового виміру є трансформація України в суб'єкта глобального дискурсу про стійкість енергетичних систем. Український досвід протидії комплексним енергетичним загрозам сприяє формуванню нових міжнародних стандартів кіберзахисту

енергетичних мереж, розвитку концепції «енергетичної резильєнтності» та переосмисленню ролі критичної інфраструктури в умовах багатовимірних загроз. Завдяки цьому Україна не лише адаптується до зміненого середовища, але й формує нові вектори глобальної безпекової політики [64].

Отже, політико-безпековий вимір ролі України в глобальній енергетичній системі є набагато ширшим, ніж просто функціонування транзитного коридору. Він охоплює комплекс взаємодій між війною та енергетикою, між інновацією та стійкістю, між державним управлінням та міжнародною кооперацією. Україна виступає не лише полем конфлікту, але й лабораторією вироблення нових моделей енергетичної безпеки, що мають вирішальне значення для майбутньої конфігурації глобальної енергетичної системи.

3.2 Україна між Сходом і Заходом: енергетична безпека в умовах геополітичної конкуренції

У сучасному геополітичному дискурсі Україна постає як простір багатовимірної взаємодії між конкуруючими політичними, економічними та цивілізаційними моделями, що формують специфічну конфігурацію її енергетичної безпеки. Перебуваючи на перехресті стратегічних інтересів Сходу та Заходу, Україна набуває ролі не лише територіального буфера, але й ключового елементу глобальної енергетичної архітектури, у межах якої енергетичні ресурси, інфраструктура та технології постають інструментами геополітичного впливу й важелями міжнародної конкурентної боротьби. Саме в цьому контексті проблема енергетичної безпеки України стає одночасно питанням державного суверенітету, економічної стійкості та міжнародної рівноваги.

В історичній перспективі українська енергетична система була інтегрована у східноєвропейську енергетичну мережу, що забезпечувало контроль та домінування з боку Російської Федерації як ключового постачальника енергоресурсів. Така залежність формувала асиметричну структуру енергетичних відносин, у якій енергія функціонувала як політичний інструмент

впливу. У цьому сенсі Україна репрезентувала простір геополітичної вразливості, де кожне рішення в енергетичному секторі мало стратегічні наслідки для регіональної стабільності [65]. Російсько-українські «газові кризи» початку XXI століття демонстрували, що енергетика є не лише товаром, але й потужним інструментом силової дипломатії, здатним реконфігурувати політичні альянси та економічні траєкторії.

Поворотним моментом у трансформації українського енергетичного простору стала збройна агресія Росії, яка перетворила енергетичну інфраструктуру на мішень масштабного гібридного тиску. Атаки на об'єкти електрогенерації, спроби енергетичного шантажу, руйнування критичних мереж і кібератаки на системи управління зробили енергетику не просто складовою національної економіки, а ключовим фронтом сучасної війни. Саме в цих умовах Україна почала швидку геополітичну переорієнтацію, прагнучі інтегруватися в європейський енергетичний простір і мінімізувати стратегічну залежність від східного вектору.

Одним із ключових здобутків цієї трансформації стала синхронізація української енергосистеми з мережею ENTSO-E, що не лише підвищила енергетичну автономію, але й закріпила включення України в західну систему безпекових координат. Європейський вектор розвитку української енергетики охоплює не лише імпорتنі можливості та ринкову інтеграцію, але й інституційний перехід до європейських правил регулювання, корпоративного управління та механізмів резервного забезпечення [66]. Водночас, розроблення стратегій розвитку водневої економіки, розширення потенціалу відновлюваної енергетики та формування регіональних енергетичних союзів посилюють роль України як потенційного партнера ЄС у реалізації глобального «зеленого переходу».

Однак геополітична конкуренція довкола України не зникає, а лише набуває нових форм. Східний вектор, попри зміну структури залежності, продовжує здійснювати тиск через військові дії, інформаційні кампанії та спроби дестабілізації енергетичного ринку. Захід, у свою чергу, розглядає Україну як

критичний елемент загальноєвропейської безпеки, інвестуючи у її енергетичну стійкість, але водночас висуваючи високі стандарти та структурні вимоги, які потребують глибокої трансформації внутрішнього енергетичного управління [67].

Таким чином, Україна опиняється на стратегічному перетині між Сходом і Заходом, де енергетична безпека стає полем зіткнення геополітичних моделей. Її роль не зводиться до пасивного об'єкта впливу; навпаки, Україна трансформується у суб'єкта, що активно формує нову регіональну архітектуру енергетичної безпеки. Вона демонструє, що енергетична безпека в умовах геополітичної конкуренції вимагає не лише фізичної стійкості інфраструктури, але й інституційної адаптивності, технологічної модернізації та стратегічної дипломатії. Саме тому український досвід стає цінним прикладом того, як держава здатна переосмислити власну енергетичну ідентичність, перетворившись із поля геополітичної боротьби на активний каталізатор глобальних енергетичних і безпекових трансформацій.

Питання зацікавленості РФ в Україні через її енергетичний потенціал становить один із ключових вузлів сучасної геополітичної проблематики, у якому перехрещуються історичні залежності, ресурсні амбіції та стратегічні імперативи постімперської політики. Енергетичний вимір російської уваги до України не є випадковим чи ситуативним, він укорінений у довготривалій логіці формування регіонального енергетичного порядку та прагненні Росії зберігати монопольні позиції в євразійському просторі. Саме тому енергетика постає не лише економічним фактором, а й системоутвірною складовою російської політики щодо України.

Передусім стратегічний інтерес РФ до України зумовлений її унікальним транзитним потенціалом. Українська газотранспортна система протягом десятиліть слугувала основним маршрутом постачання російського природного газу до європейських ринків, що забезпечувало РФ не лише економічні дивіденди, а й політичний важіль впливу на країни ЄС. Контроль над українською транзитною інфраструктурою відкривав можливість диктувати

умови як Києву, так і європейським споживачам, використовуючи енергетичну залежність як інструмент дипломатичного тиску. У цьому контексті Україна постає не просто елементом транспортної мережі, а стратегічним ресурсом, здатним зумовлювати конфігурацію влади у всій Східній Європі.

Другий, не менш важливий вимір російської зацікавленості пов'язаний із внутрішнім енергетичним потенціалом України. Значні запаси природного газу, вугілля, урану, а також розвинений комплекс ядерної енергетики формують базу для енергетичної автономності України. Для РФ ж це створює стратегічну дилему: енергетично самодостатня Україна потенційно здатна виходити з російської сфери впливу й формувати альтернативні енергетичні альянси, посилюючи інтеграцію з Європейським Союзом. Відтак, енергетичні активи України сприймаються Москвою як ресурси, які бажано контролювати або, принаймні, утримувати в зоні залежності, аби запобігти їх використанню в інтересах Заходу.

Третім ключовим аспектом є прагнення РФ запобігти формуванню альтернативних енергетичних маршрутів, що мінімізували б її роль на європейському ринку. Україна, перспективно інтегрована у європейську енергетичну систему, могла б стати важливим елементом європейського «зеленого переходу», включно з розвитком виробництва водню, збільшенням частки відновлюваної енергетики, а також модернізацією електромережі. Така трансформація створювала б для ЄС додаткові можливості диверсифікації, зменшуючи залежність від російського газу та нафти. Відповідно, стратегічне стримування українського енергетичного розвитку стає інструментом Росії для збереження власних монопольних позицій.

Російська агресія проти України, що супроводжується цілеспрямованими ударами по енергетичній інфраструктурі, підтверджує енергетичний характер цієї конфронтації. Руїнування об'єктів генерації, дестабілізація енергетичних ринків, спроби зірвати європейську інтеграцію української енергосистеми — це не просто елементи військової стратегії, а системні дії, спрямовані на контроль або підлив енергетичної спроможності держави як ключового елемента її

суверенітету [68]. Фактично енергетичний потенціал України перетворюється на арену геополітичного протиборства, у якому Росія прагне не допустити його перетворення на основу української незалежності та європейської енергетичної безпеки.

Отже, зацікавленість Російської Федерації в Україні через її енергетичний потенціал має комплексний характер, що поєднує прагнення до політичного домінування, економічного контролю та геостратегічного стримування. Енергетика в цьому контексті функціонує не як технічний чи ринковий сектор, а як фундаментальний інструмент влади, навколо якого будується довгострокова стратегія впливу на регіон. Український енергетичний простір, у свою чергу, стає критичним чинником у визначенні майбутньої архітектури безпеки й політичної взаємодії у Східній Європі.

Розвиток Україною ринку альтернативних джерел енергії постає не лише технологічною чи економічною необхідністю, але й стратегічним імперативом, зумовленим потребою радикального переосмислення парадигми енергетичної безпеки в умовах тривалої геополітичної нестабільності. У цьому контексті перехід до відновлюваних джерел енергії слід розглядати як складову ширшого цивілізаційного зсуву, у межах якого енергетична автономність, стійкість та інноваційність стають визначальними параметрами національної конкурентоспроможності. Для України, історично вмонтованої в систему асиметричних енергетичних залежностей, альтернативна енергетика перетворюється на інструмент самовідтворення суверенітету та зміцнення власної політико-економічної суб'єктності.

Передусім розвиток відновлюваної енергетики є відповіддю на вразливість, спричинену залежністю від імпортованих енергоресурсів, що систематично використовувалося зовнішніми акторами як механізм політичного тиску. Український досвід неодноразово демонстрував, що концентрація енергетичних потоків у монопольних джерелах створює критичні ризики для стабільності держави. Саме тому диверсифікація енергетичного балансу за рахунок сонячної, вітрової, біоенергетичної та малої гідроенергетики стає

пріоритетом, здатним зруйнувати структури залежності, що формувалися десятиліттями. Розвиток цих секторів уже сьогодні створює підґрунтя для зменшення частки викопного імпорту в енергетичному балансі та сприяє формуванню гнучкішої й адаптивної моделі енергозабезпечення.

Другим концептуальним виміром є інституційно-технологічна модернізація, необхідна для інтеграції альтернативної енергетики в національну енергетичну систему. Україна, попри наявні виклики, демонструє готовність до інноваційної трансформації, зокрема через розвиток енергетичних кластерів, модернізацію систем передачі та зберігання енергії, а також розбудову правового й регуляторного середовища відповідно до стандартів Європейського Союзу. Важливим у цьому контексті є й перехід від моделі державної концентрації енергоресурсів до поліцентричної системи, якій притаманна горизонтальна структура виробництва та споживання енергії. Це сприяє формуванню нових форм економічної активності, залученню інвестицій і посиленню ролі місцевих громад у процесі вироблення енергії.

Ще одним ключовим аспектом розвитку альтернативної енергетики є перспективи інтеграції України у глобальні ринки зеленої енергії та водню. Географічні умови, ресурсний потенціал та близькість до європейського простору роблять Україну перспективним виробником «зеленого» водню та експортером низьковуглецевої електроенергії. У цьому сенсі розвиток ВДЕ відкриває можливість не лише зменшити залежність від імпортних енергоносіїв, але й перетворити Україну на активного учасника формування нової енергетичної карти Європи. Така перспектива вписується у стратегічні пріоритети ЄС щодо декарбонізації та енергетичної незалежності, що, у свою чергу, формує нову конфігурацію взаємної зацікавленості та партнерства.

Важливо усвідомлювати і те, що розвиток ринку альтернативної енергетики має глибокий безпековий вимір. У контексті воєнних дій, коли централізована енергетична інфраструктура стає вразливою мішенню, децентралізація енергетичних систем набуває критичного значення. Локальні сонячні станції, системи накопичення енергії, мікромережі та автономні об'єкти

генерації забезпечують підвищення стійкості держави, мінімізуючи наслідки зовнішніх атак та сприяючи відновленню життєво важливих функцій у кризових умовах [68]. Відтак альтернативна енергетика стає не лише економічною інновацією, але й інструментом зміцнення національної безпеки.

Отже, розвиток Україною ринку альтернативних джерел енергії є багатовимірним процесом, який виходить за межі технічної модернізації та набуває характеру стратегічного переосмислення енергетичної ідентичності держави. Це не лише шлях до мінімізації залежності, але й механізм формування нових політичних можливостей, економічної стійкості та міжнародної суб'єктності. Україна, впевнено рухаючись у напрямі відновлюваної енергетики, закладає підвалини власної автономності, інтегруючи енергетичну трансформацію в логіку загальнонаціонального розвитку та глобальної цивілізаційної динаміки.

Упродовж останнього десятиліття Україна здійснила низку системних кроків, що засвідчують її поступ до формування нової моделі енергетичного розвитку, заснованої на принципах декарбонізації, енергоефективності та кліматичної нейтральності. Ці зусилля відбуваються в контексті надзвичайно складної геополітичної ситуації, що поєднує збройну агресію, економічні турбулентності та необхідність глибокої трансформації енергетичного сектору відповідно до європейських нормативно-правових імперативів. У цьому сенсі український зелений перехід набуває характеру не лише техноекономічного процесу, а й політико-ціннісного вибору, спрямованого на закріплення країни в орбіті європейської та глобальної кліматичної архітектури.

Одним із ключових здобутків України на шляху декарбонізації стало інституціоналізоване прагнення до гармонізації національної енергетично-кліматичної політики зі стандартами Європейського Союзу. Прийняття Національно визначеного внеску (НВВ2) до Паризької угоди, що передбачає глибоке скорочення викидів парникових газів до 2030 року, стало не тільки політичним сигналом про відповідальність держави у глобальній кліматичній системі, а й важливим індикатором для міжнародних партнерів щодо

передбачуваності та стратегічності українського енергетичного курсу [69]. Паралельно було започатковано формування законодавчої та інституційної бази для впровадження системи торгівлі викидами, яка, попри початковий етап розвитку, уже забезпечує передумови для створення внутрішнього ринку вуглецевих квот та підвищення конкурентоспроможності національної промисловості в умовах дії механізму СВАМ.

Суттєвим структурним здобутком є також динамічний розвиток сектору відновлюваних джерел енергії, що, попри регуляторні та безпекові виклики, продемонстрував здатність залучати значні інвестиції та формувати нову архітектуру енергетичного виробництва. Україна створила одну з найконкурентніших у регіоні систем державної підтримки ВДЕ, запровадивши «зелений тариф» та аукціонну модель, що стимулювали встановлення потужностей сонячної, вітрової та біоенергетики. Значення цього процесу виходить далеко за межі виробничої логіки: розвиток ВДЕ став інструментом ослаблення структурної залежності від викопного імпорту та підвищення стійкості енергосистеми перед геополітичними шоками [70].

Не менш важливою складовою українського зеленого переходу стало посилення нормативної рамки у сфері енергоефективності. Законодавче закріплення енергетичної сертифікації будівель, модернізація системи управління енергоспоживанням, імплементація директив ЄС щодо енергоефективності та розвиток механізмів енергосервісних контрактів утворили інституційне підґрунтя для скорочення енергетичних втрат та підвищення раціональності споживання. Ці кроки дозволяють поступово вирішувати одну з хронічних проблем українського енергетичного сектору - його надмірну енергоемність, що у минулому значною мірою обумовлювала як економічну неконкурентоспроможність, так і високий рівень енергетичної вразливості.

У контексті євроінтеграційних устремлінь надзвичайно важливою віхою стало синхронізація української енергосистеми з європейською мережею ENTSO-E, що не лише підвищило операційну стійкість української енергетики в

умовах війни, а й відкрило нові можливості для торговельної інтеграції, експорту «зеленої» електроенергії та залучення інвестицій у модернізацію мережевої інфраструктури. З огляду на перспективи відбудови України, цей крок має значення стратегічного важеля, що дозволяє трансформувати енергетичну систему за європейськими стандартами, мінімізуючи регресію до транзитно-сировинної моделі.

Окремого значення набувають технологічні та інноваційні зрушення, пов'язані з розвитком водневої енергетики, впровадженням смарт-мереж, мікрогенерації та енергетичних кластерів. Ініціативи щодо створення українського сегмента Європейського водневого коридору свідчать про амбіцію держави не лише вписатися у глобальні енергетичні тренди, а й претендувати на роль у формуванні нової інфраструктурної конфігурації європейського енергоринку [71].

Таким чином, досягнення України у сфері декарбонізації та зеленого переходу є не просто сукупністю нормативно-технічних заходів, а проявом глибинної цивілізаційної трансформації, що поєднує прагнення до енергетичної автономії, інтеграції в європейський політичний та економічний простір і формування стійкої, інноваційної моделі розвитку. Попри численні виклики, воєнні, фінансові, інституційні, український зелений перехід вже сформував критичну масу досягнень, здатних стати підмурком для масштабного післявоєнного переосмислення енергетичного ландшафту держави та її місця у глобальній кліматично-енергетичній системі.

3.3 Українська енергетична дипломатія: пріоритети, успіхи та виклики

Українська енергетична дипломатія у XXI столітті постає як стратегічно орієнтований інструмент зовнішньополітичної діяльності, спрямований на забезпечення довгострокової енергетичної безпеки, посилення міжнародного суб'єктного потенціалу держави та консолідацію її геополітичної присутності у

трансформованій глобальній енергетичній архітектурі. За умов руйнування усталених балансів на світових ринках енергоносіїв, загострення геополітичної конкуренції та радикальної переорієнтації Європи на принципи кліматичної нейтральності, Україна вимушено й водночас закономірно вибудовує багатовекторну, інституційно ускладнену та політично чутливу енергетично-дипломатичну стратегію, що поєднує безпекові, економічні, нормативні та технологічні виміри [72].

Першочерговим пріоритетом української енергетичної дипломатії виступає утвердження країни як надійного партнера та інтегрального елементу європейської енергетичної системи, насамперед через синхронізацію політик, ринкових механізмів та інфраструктурних режимів з Європейським Союзом. Ця стратегічна лінія включає не лише адаптацію нормативної бази до вимог Третього енергопакету ЄС, а й поглиблення взаємодії з ENTSO-E, участь у спільних кліматичних ініціативах, просування водневих проєктів та гарантовану прозорість внутрішнього ринку. Україна прагне утвердити себе як ключового контрибутера до європейської енергетичної стійкості, пропонуючи свої транзитні можливості, зростаючий потенціал «чистої» генерації та масштабний ринок післявоєнної модернізації.

Другим стратегічним пріоритетом виступає диверсифікація джерел та маршрутів постачання енергії, що історично визначалася як засадничий інструмент послаблення енергетичного шантажу з боку Російської Федерації. Україна активно формує нові дипломатичні конфігурації зі США, країнами Каспійського басейну, Чорноморського регіону, Центральної Європи та Близького Сходу, спрямовані на лібералізацію доступу до світових ринків LNG, активізацію участі у проєктах вертикальних та інтерконекторних коридорів, а також на розвиток партнерств щодо спільного використання підземних газових сховищ як стратегічної інфраструктури Європи. Така політика є не лише енергетичною, а й символічною: вона підтверджує розрив з російською зоною впливу та інтеграцію у поліцентричний простір глобальних енергетичних потоків.

Успіхи української енергетичної дипломатії найяскравіше проявилися у період повномасштабної війни, коли країна змогла не лише зберегти функціональність енергосистеми, а й закріпити нові позиції на європейському ринку. Синхронізація з ENTSO-E у 2022 році стала безпрецедентним кроком, що переорієнтував енергетичну логіку країни та надав можливість експорту електроенергії до ЄС навіть у конфліктних умовах. Міжнародна підтримка української енергетики, як фінансова, так і технічна, стала результатом успішної дипломатичної комунікації, що змогла забезпечити відбудовні фонди, гуманітарні поставки енергетичного обладнання та мобілізацію донорської допомоги для критичної інфраструктури. Іншим вагомим досягненням є міжнародне визнання України як перспективної водневої платформи та учасника майбутніх «зелених» коридорів Європи, що суттєво підвищує її політичну вагу після завершення війни [73].

Водночас спектр викликів залишається широким і багатошаровим. Найбільшою загрозою для енергетичної дипломатії є зниження операційної стійкості енергосистеми через цілеспрямовані удари по енергетичній інфраструктурі, що ускладнює міжнародні переговори щодо імпорту, експорту та інвестицій. Додатковими викликами є конкуренція нових енергетичних центрів сили, глобальний дефіцит технологій для «зеленого» переходу, нерівномірність реформ у внутрішньому секторі та обмеженість фінансових ресурсів для модернізації. Залишається невирішеною проблема довіри іноземних інвесторів, яка потребує глибоких правових гарантій, передбачуваних тарифних режимів та довгострокових угод про стабільність ринку.

Таким чином, українська енергетична дипломатія перебуває у фазі інтенсивного інституційного та змістовного переформатування, що віддзеркалює амбіцію держави перетворитися з об'єкта зовнішнього енергетичного впливу на повноцінного суб'єкта глобальної енергетичної політики. Поєднуючи прагматизм диверсифікаційних стратегій, нормативну гармонізацію з ЄС та інноваційні підходи до післявоєнної реконструкції енергоінфраструктури, Україна формує комплексний дипломатичний

інструментарій, здатний забезпечити її енергетичну автономію та підвищити міжнародну вагу в епоху глобальних енергетичних трансформацій. Від ефективності реалізації цієї стратегії залежатиме не лише стійкість національної енергетики, а й геополітична позиція України у новій енергетичній парадигмі світу.

Система пріоритетів української енергетичної дипломатії є багаторівневою, поліструктурною та динамічною, оскільки формується на перетині внутрішньополітичних реформ, європейського нормативного простору та глобальної енергетичної трансформації. Її структура не є статичною: вона постійно адаптується до геополітичних, ринкових і технологічних викликів, а також до безпрецедентних наслідків війни проти України. У цьому контексті можна виокремити кілька базових, але водночас взаємопов'язаних пріоритетів, що визначають стратегічну парадигму української енергетичної дипломатії.

1. Євроінтеграційна консолідація та нормативна конвергенція з ЄС. Центральним стратегічним пріоритетом виступає системна адаптація національної енергетичної політики до *acquis communautaire*, що формує нормативну основу для глибокої інтеграції України в європейський енергетичний простір. Цей процес включає:

імплементацію директив і регламентів Третього та Четвертого енергетичних пакетів ЄС;

запровадження конкурентних ринкових механізмів у сферах електроенергії та газу;

дерегуляцію та демонополізацію ринків, що підвищує їх прозорість і привабливість для інвесторів;

розвиток політики декарбонізації у відповідності до Європейського зеленого курсу [74].

Нормативна конвергенція не лише обумовлює структурну модернізацію енергетичного сектору, але й виступає політико-дипломатичним сигналом про незворотність європейського вектору розвитку України.

2. Інфраструктурна інтеграція та енергосистемна сумісність з Європою. Другим ключовим пріоритетом є поглиблення технічної та інфраструктурної інтеграції. Йдеться насамперед про:

повну операційну інтеграцію української енергосистеми в ENTSO-E;
розширення міждержавних інтерконекторів та пропускних спроможностей;

створення умов для довгострокового експорту української електроенергії до ЄС;

посилення ролі України як енергетичного буфера, що забезпечує гнучкість і стійкість європейського ринку.

Цей пріоритет вирішує два завдання: забезпечує стійкість української енергетики й одночасно позиціонує Україну як невід'ємний елемент європейської енергетичної архітектури.

3. Диверсифікація джерел, маршрутів і партнерств. Диверсифікаційна політика - це відповідь на багаторічні спроби Росії використовувати енергетичну залежність України як інструмент політичного тиску. У межах цього пріоритету Україна здійснює:

розвиток стратегічного партнерства зі США у сфері LNG, ядерної енергетики та вуглецевої трансформації;

поглиблення співпраці з державами Каспійського регіону та Чорноморського басейну (Азербайджан, Туреччина, Румунія);

участь у багатовекторних коридорах постачання енергії, таких як Південний газовий коридор;

розбудову співпраці з країнами Близького Сходу щодо нафти, ВДЕ, водню й зелених інвестицій.

Диверсифікація є не лише технічним чи економічним процесом - це політичне утворення суверенітету, здатності України самостійно контролювати свої енергетичні потоки та стратегічні рішення.

4. Просування ролі України як транзитного та логістичного енергетичного хабу. Попри спроби Росії маргіналізувати українську ГТС через будівництво

обхідних газопроводів, Україна зберігає значний транзитний потенціал. Цей пріоритет передбачає:

дипломатичне просування українських підземних газових сховищ як частини європейської інфраструктури;

позиціонування України як регіонального хабу з інтеграції водневих і низьковуглецевих технологій;

розвиток логістичних коридорів для транспортування «зеленої» енергії;

підтримку конкурентних умов для транзиту у довгостроковій перспективі.

Ця стратегія здатна зробити Україну незамінним учасником енергоринку ЄС навіть після повної відмови Європи від російського газу.

5. Стимулювання іноземних інвестицій у «зелену» енергетику та енергетичну модернізацію. Українська дипломатія активно працює над формуванням іміджу країни як перспективної платформи для «зелених» інвестицій, зокрема у:

відновлювану енергетику;

мережеву інфраструктуру та смарт-мережі;

водневу економіку;

модернізацію теплогенерації та зниження вуглецевих викидів;

інноваційні енергоефективні технології.

Дипломатична діяльність спрямована на:

отримання стабільних фінансових гарантій;

створення довгострокових інструментів страхування ризиків;

партнерство з міжнародними корпораціями й енергетичними альянсами.

Цей пріоритет покликаний забезпечити післявоєнне економічне зростання та змінити енергетичну систему на технологічно передову.

6. Активна участь у формуванні глобального та європейського енергетичного порядку денного. Україна прагне бути не лише об'єктом міжнародних енергетичних політик, а й їх активним творцем. Це передбачає:

участь у міжнародних організаціях (IEA, IRENA, Енергетичне співтовариство, Energy Community Treaty);

ініціювання нових форматів співпраці, включно з «водневими дипломатичними платформами»;

активну присутність у глобальних кліматичних переговорах COP;

просування принципів енергетичної безпеки як складової міжнародного права.

Це посилює суб'єктність України на глобальній арені та підкреслює її роль як країни, що здатна пропонувати рішення у сфері енергетичної безпеки.

7. Інституційна резилієнтність і стратегічна комунікація. Окремий пріоритет полягає в дипломатичній артикуляції енергетичної стійкості України та боротьбі з дезінформаційними операціями противника. Йдеться про:

комунікацію про масштаби руйнувань і потреби у міжнародній допомозі;

створення коаліцій для захисту енергетичної інфраструктури;

протидію пропаганді РФ щодо «неготовності» чи «нестабільності» українського енергоринку.

Це забезпечує політичну підтримку, інвестиційну довіру та легітимність міжнародного партнерства [74].

Українська енергетична дипломатія функціонує в умовах безпрецедентної турбулентності, коли національні енергетичні інститути одночасно піддаються зовнішньому військово-політичному тиску, внутрішнім структурним дисфункціям і глобальним трансформаціям, що переформатовують світову енергетичну архітектуру. Відтак комплекс викликів, із якими стикається Україна, виходить далеко за межі секторної політики й набуває системного характеру, охоплюючи безпекові, фінансові, нормативно-інституційні, технологічні та геоекономічні площини.

Найбільш очевидним, але водночас найглибшим викликом є свідомо й цілеспрямована деструкція критичної енергетичної інфраструктури внаслідок російської агресії. Цей виклик має кілька вимірів: фізичний: масштабні руйнування генерувальних об'єктів, високовольтних підстанцій, мережевих ліній та теплової інфраструктури, що підривають цілісність енергосистеми; операційний: системні перебої у режимах балансування, зниження резервної

потужності, дефіцит маневрових об'єктів; системний: загроза втрати здатності до тривалої участі у європейському енергетичному ринку через нестабільність генерації. Це створює виклик для дипломатії, яка має постійно мобілізувати міжнародну підтримку, координувати донорську допомогу, формувати технічні коаліції, обґрунтовувати потреби у відбудові та водночас переконувати іноземних партнерів у збереженні ринкової довіри.

Український енергетичний сектор у післявоєнний період є потенційно найбільшим середовищем для зеленої модернізації у Європі, проте одночасно - найбільш ризиковим. Виклики включають: надзвичайно високу премію за ризик, яка демотивує міжнародних інвесторів; відсутність довгострокових гарантій стабільності тарифних і регуляторних режимів; правову непередбачуваність, що сформувалася ще до війни і нині ускладнює довіру до українського ринку; нестачу ефективних механізмів страхування воєнних ризиків, без яких інвестиції практично неможливі. Українська дипломатія змушена працювати у ситуації, коли необхідно «переконувати» світ інвестувати в країну, одночасно гарантувавши їхню безпеку, водночас не маючи інструментів абсолютних гарантій.

У ширшому контексті глобальної конкуренції Україна стикається з: спробами Росії маргіналізувати українську ГТС і нав'язати Європі альтернативні маршрути; зростанням ролі Близького Сходу й Центральної Азії, що переорієнтовує ЄС на нові центри енергопостачання; прагненням окремих держав ЄС мінімізувати ризики через диверсифікацію, що зменшує стратегічну вагу України; інституційною конкуренцією за європейський водневий ринок, де Україна поки що має потенціал, але не має ресурсів для швидкої адаптації. Геополітичний виклик полягає у тому, що Україна змушена змагатися не лише за ресурси, а й за політичні можливості - право бути почутою, врахованою, інтегрованою у нові енергетичні альянси.

Енергетичний сектор України історично характеризувався: регуляторними асиметріями, концентрацією ринкової влади у великих корпораціях, недосконалою антимонопольною політикою, недостатньою незалежністю

регулятора. Незважаючи на значний прогрес, ці проблеми створюють низку викликів: уповільнена імплементація європейських норм; політичні цикли, які переривають довгострокові енергетичні стратегії; вразливість до внутрішнього лобізму, що ускладнює прозорі моделі співпраці з іноземними партнерами. Дипломатія змушена «компенсувати» ці проблеми за кордоном, переконуючи, що державні інституції здатні забезпечити прогнозованість і стабільність [72-74].

Україна заявляє про стратегічну підтримку кліматичної нейтральності, проте: воєнні умови змушують тимчасово збільшувати використання традиційних ресурсів; «зелена» генерація знищується ракетними ударами; інвестиції у ВДЕ значною мірою заморожені; імплементація Fit for 55 ускладнена економічними реаліями. Це породжує дилему: як забезпечити енергетичну безпеку сьогодні, не жертвуючи кліматичною стратегією на десятиліття.

Енергетика є одним з ключових об'єктів інформаційних операцій РФ. Виклики включають: дискредитацію енергетичної спроможності України; спроби створити у ЄС образ «ненадійного партнера»; маніпуляції щодо транзиту, запасів газу, стійкості системи; підрив міжнародної підтримки через інформаційні кампанії. Українська дипломатія змушена вести паралельну боротьбу у медійному, експертному та політичному просторах.

Виклики української енергетичної дипломатії становлять багатовимірну платформу ризиків, що вимагають одночасно гнучких, інноваційних і довгострокових рішень. Вони формуються під впливом війни, глобальних енергетичних трансформацій, внутрішніх структурних залежностей і конкуренції нових центрів сили. Від їх подолання залежить не лише здатність України зберегти функціональність свого енергетичного сектору, а й її майбутнє місце у світовій системі, чи залишиться Україна периферійним елементом глобальної енергетики, чи стане повноправним актором, який визначає правила гри.

Енергетична дипломатія України виступає стратегічним інструментом забезпечення національної енергетичної безпеки, водночас інтегруючи державу у глобальні та регіональні системи енергетичного управління. В умовах

глибоких геополітичних турбуленцій, зростання конкуренції на світових енергоринках та масштабної трансформації енергетичних технологій, перспективи української дипломатії в енергетичній сфері визначаються здатністю держави конвертувати свої внутрішні ресурси та стратегічне розташування у інструменти впливу, диверсифікації та міжнародного партнерства.

Першим напрямом перспективної стратегії є поглиблення інтеграції у європейські енергетичні структури, насамперед через розширення співпраці з ENTSO-E та участь у європейських енергетичних ринках. Синхронізація української енергосистеми з європейською мережею не лише підвищує стійкість та надійність національної енергетики, але й створює фундамент для довгострокової участі у торгівлі «зеленою» електроенергією та воднем. У перспективі це дозволяє Україні позиціонувати себе як регіональний енергетичний хаб, здатний забезпечити не лише власну енергетичну автономність, а й стабільність енергопостачання для країн Центральної та Східної Європи.

Другий напрямок полягає у диверсифікації джерел енергії та маршрутів постачання, що має ключове значення для послаблення історично сформованих залежностей від окремих постачальників викопних ресурсів. Перспективи тут пов'язані з розвитком LNG-ринків, активізацією співпраці з країнами Каспійського регіону, Близького Сходу та Африки, а також із залученням інвестицій у відновлювані джерела енергії. Диверсифікаційна дипломатія дозволяє Україні не лише підвищити стратегічну гнучкість у зовнішньоекономічних відносинах, але й зміцнити позиції у міжнародних енергетичних коаліціях.

Третім перспективним напрямом є розвиток «зеленої» енергетики та технологій низьковуглецевої генерації, що стає не лише елементом кліматичної політики, а й важливим інструментом міжнародної дипломатії. Активна участь України у європейських водневих ініціативах, масштабна модернізація мереж, розвиток смарт-мереж та мікрогенерації відкривають можливості для залучення

стратегічних інвестицій та зміцнення міжнародного авторитету України як інноваційного актора. Перспектива формування національного сегмента глобальної водневої економіки дозволяє Україні розглядати енергетичну безпеку не лише як внутрішній ресурсний аспект, а як складову її глобальної політичної та економічної суб'єктності.

Не менш значущим є інституційно-кооперативний вимір перспектив, який передбачає активне формування міжнародних альянсів та партнерств у сфері енергетики. Українська дипломатія може посилювати роль держави як посередника у транзитних процесах, координатора регіональних енергетичних ініціатив та учасника багатосторонніх платформ для обміну технологіями та знаннями. Такі інституційні перспективи дозволяють зменшити ризики енергетичної вразливості та створити передумови для системної інтеграції в нові глобальні моделі енергетичного управління.

Водночас перспективи енергетичної дипломатії тісно пов'язані з необхідністю подолання структурних і технологічних обмежень. Відновлення зруйнованої інфраструктури, ліквідація дефіциту критичного обладнання, створення стабільної регуляторної бази та гарантування довіри міжнародних інвесторів стають визначальними чинниками успіху. У цьому контексті дипломатичні ініціативи повинні інтегруватися з національними реформами, забезпечуючи узгодженість стратегій безпеки, розвитку енергетичних ринків та кліматичної політики [74].

Отже, перспективи української енергетичної дипломатії визначаються її здатністю трансформувати внутрішні енергетичні ресурси, інноваційний потенціал і геополітичне розташування у багатовимірні інструменти впливу та безпеки. Вони охоплюють інтеграцію у європейські енергетичні системи, диверсифікацію джерел, розвиток «зеленої» енергетики, формування міжнародних коаліцій та подолання структурних обмежень. Успішна реалізація цих перспектив здатна не лише забезпечити енергетичну стійкість України, а й консолідувати її позицію як стратегічного суб'єкта у глобальній енергетичній системі XXI століття.

Висновки до розділу 3

Визначено, що в контексті стрімкої трансформації світового енергетичного ландшафту, позначеної одночасним посиленням геополітичної турбулентності, технологічними зрушеннями та інституційною переорієнтацією на принципи декарбонізації та енергетичної стійкості, дослідження місця й ролі України в глобальній енергетичній системі набуває особливої наукової та практичної ваги. Україна, що історично виступала одним із ключових елементів трансконтинентальних енергетичних потоків, перетворюється на простір, де переплітаються інтереси провідних міжнародних акторів, а внутрішня динаміка енергетичного сектору безпосередньо відображає світові тенденції, від переходу до відновлюваних джерел до цифровізації енергетичної інфраструктури. У цій парадигмі Україна є не лише об'єктом глобальних енергетичних процесів, але й суб'єктом, здатним впливати на конфігурацію регіональної безпеки та формувати нові напрями енергетичного співробітництва.

Політико-безпековий вимір ролі України в глобальній енергетичній системі є набагато ширшим, ніж просто функціонування транзитного коридору. Він охоплює комплекс взаємодій між війною та енергетикою, між інновацією та стійкістю, між державним управлінням та міжнародною кооперацією. Україна виступає не лише полем конфлікту, але й лабораторією вироблення нових моделей енергетичної безпеки, що мають вирішальне значення для майбутньої конфігурації глобальної енергетичної системи.

У сучасному геополітичному дискурсі Україна постає як простір багатовимірної взаємодії між конкуруючими політичними, економічними та цивілізаційними моделями, що формують специфічну конфігурацію її енергетичної безпеки. Перебуваючи на перехресті стратегічних інтересів Сходу та Заходу, Україна набуває ролі не лише територіального буфера, але й ключового елементу глобальної енергетичної архітектури, у межах якої енергетичні ресурси, інфраструктура та технології постають інструментами геополітичного впливу й важелями міжнародної конкурентної боротьби. Саме в

цьому контексті проблема енергетичної безпеки України стає одночасно питанням державного суверенітету, економічної стійкості та міжнародної рівноваги.

Визначено, що перспективи енергетичної дипломатії тісно пов'язані з необхідністю подолання структурних і технологічних обмежень. Відновлення зруйнованої інфраструктури, ліквідація дефіциту критичного обладнання, створення стабільної регуляторної бази та гарантування довіри міжнародних інвесторів стають визначальними чинниками успіху. У цьому контексті дипломатичні ініціативи повинні інтегруватися з національними реформами, забезпечуючи узгодженість стратегій безпеки, розвитку енергетичних ринків та кліматичної політики. Отже, перспективи української енергетичної дипломатії визначаються її здатністю трансформувати внутрішні енергетичні ресурси, інноваційний потенціал і геополітичне розташування у багатовимірні інструменти впливу та безпеки. Вони охоплюють інтеграцію у європейські енергетичні системи, диверсифікацію джерел, розвиток «зеленої» енергетики, формування міжнародних коаліцій та подолання структурних обмежень. Успішна реалізація цих перспектив здатна не лише забезпечити енергетичну стійкість України, а й консолідувати її позицію як стратегічного суб'єкта у глобальній енергетичній системі XXI століття.

ВИСНОВКИ

Визначено, що у науковому дискурсі немає єдиного, універсально прийнятого визначення енергетичної дипломатії, натомість існує багатовекторна палітра підходів, кожен з яких висвітлює окремі аспекти цього феномену. Реалістичний наголошує на владно-силовій природі, ліберальний - на інституційних механізмах співпраці, конструктивістський - на символічному та дискурсивному вимірі, інституційно-структурний - на глобальному управлінні. Саме синтез цих підходів дозволяє сформулювати комплексне розуміння енергетичної дипломатії як поліцентричного та багаторівневого інструменту, що визначає не лише конфігурації міжнародних відносин, а й напрями розвитку світового порядку загалом.

Зазначено, що механізми та інструменти енергетичної дипломатії утворюють складну систему, у якій переплітаються економічні інтереси, політичні стратегії та безпекові пріоритети. Їхнє наукове вивчення є критично важливим з кількох причин: воно дозволяє зрозуміти природу сучасних енергетичних конфліктів, оцінити ефективність співпраці у рамках міжнародних інституцій та розробити механізми зниження вразливості до енергетичного тиску. Без комплексного аналізу цих інструментів неможливо виробити ані ефективної національної політики, ані стратегії міжнародної співпраці у сфері енергетичної безпеки.

Визначено, що у сучасній архітектоніці світової політики дослідження ролі провідних міжнародних акторів у формуванні глобальних трендів енергетичної дипломатії постає не лише як науково релевантне, а як концептуально необхідне завдання, що зумовлюється багатовимірною трансформацією енергетичного простору та ескалацією геополітичних напружень навколо доступу до критичних ресурсів. Енергетична дипломатія, що історично функціонувала як інструмент балансування інтересів між державами, сьогодні еволюціонує в самостійну підсистему глобального управління, де перехреснюються стратегічні прагнення держав, транскордонних корпорацій, міжнародних організацій та нових

некласичних акторів. Саме тому її аналіз вимагає глибокого переосмислення того, як провідні гравці глобальної політики, США, Європейський Союз, Китай, країни Перської затоки та транснаціональні енергетичні компанії продукують і каналізують нові норми, механізми та дискурси у сфері енергетичної безпеки.

Узагальнюючи роль провідних міжнародних акторів у формуванні глобальних трендів енергетичної дипломатії, констатовано, що сучасний енергетичний порядок постає як багатовимірна система, у якій кожен із ключових учасників, США, Європейський Союз, Китай та країни Перської затоки виконує власну, але стратегічно взаємодоповнювальну функцію. Їхні дії створюють складну архітектуру геополітичних, технологічних та нормативних процесів, що визначають траєкторії переходу до нового світового енергетичного режиму. США виступають головним геостратегічним модератором, використовуючи комбінацію енергетичної автономії, інноваційного потенціалу та нормативного тиску для проєкції глобальної сили та формування міжнародних стандартів. Європейський Союз, у свою чергу, постає як нормативний та інституційний лідер, який задає правила поствуглецевої трансформації, експортує регулятивні моделі й конструює багатосторонні механізми енергетичного управління. Китай відіграє роль системного геоекономічного архітектора, що через інфраструктурну експансію, технологічну домінацію та створення альтернативних інституційних форматів активно змінює баланс сил у світовій енергетиці. Натомість країни Перської затоки залишаються центром ресурсної стабільності, поєднуючи контроль над критичними вуглеводневими потоками з амбітними програмами енергетичної диверсифікації та глобальним фінансовим впливом. У своїй сукупності ці актори виступають не ізольованими конкурентами, а радше вузлами складної мережі взаємозалежностей, у якій перетинаються інтереси, технологічні траєкторії й стратегічні бачення майбутнього. Саме їхня взаємодія, конфліктна, кооперативна чи гібридна, формує контури нової глобальної енергетичної системи, що поєднує традиційні вуглеводневі структури з динамікою низьковуглецевого переходу. Сучасні тренди енергетичної дипломатії є результатом інтегрального впливу цих

ключових акторів, які, діючи у різних вимірах, геополітичному, технологічному, економічному та нормативному, визначають швидкість, зміст та інституційний дизайн глобального енергетичного переходу. Сукупна взаємодія США, ЄС, Китаю та країн Перської затоки перетворює енергетичну дипломатію на один із центральних механізмів формування нового світопорядку, у якому енергетика стає не лише економічним ресурсом, а й інструментом геостратегічного позиціонування та глобального управління.

Встановлено, що у системі сучасних міжнародних відносин енергетичний фактор набуває статусу однієї з базових змінних, що детермінують інтенсивність, динаміку та форми розгортання конфліктів і криз. У XXI столітті енергетика перестає бути нейтральною технічною підсистемою глобальної економіки і трансформується у стратегічний ресурс, доступ до якого визначає геополітичну субординацію, силу держав, уразливість регіональних систем безпеки та характер глобальної взаємозалежності. Саме тому дослідження енергетичного фактору у конфліктах постає не як факультативний аналітичний напрям, а як ключовий інструмент розуміння глибинних причин напруженості світової політики.

Визначено, що в контексті стрімкої трансформації світового енергетичного ландшафту, позначеної одночасним посиленням геополітичної турбулентності, технологічними зрушеннями та інституційною переорієнтацією на принципи декарбонізації та енергетичної стійкості, дослідження місця й ролі України в глобальній енергетичній системі набуває особливої наукової та практичної ваги. Україна, що історично виступала одним із ключових елементів трансконтинентальних енергетичних потоків, перетворюється на простір, де переплітаються інтереси провідних міжнародних акторів, а внутрішня динаміка енергетичного сектору безпосередньо відображає світові тенденції, від переходу до відновлюваних джерел до цифровізації енергетичної інфраструктури. У цій парадигмі Україна є не лише об'єктом глобальних енергетичних процесів, але й

суб'єктом, здатним впливати на конфігурацію регіональної безпеки та формувати нові напрями енергетичного співробітництва.

Політико-безпековий вимір ролі України в глобальній енергетичній системі є набагато ширшим, ніж просто функціонування транзитного коридору. Він охоплює комплекс взаємодій між війною та енергетикою, між інновацією та стійкістю, між державним управлінням та міжнародною кооперацією. Україна виступає не лише полем конфлікту, але й лабораторією вироблення нових моделей енергетичної безпеки, що мають вирішальне значення для майбутньої конфігурації глобальної енергетичної системи.

У сучасному геополітичному дискурсі Україна постає як простір багатовимірної взаємодії між конкуруючими політичними, економічними та цивілізаційними моделями, що формують специфічну конфігурацію її енергетичної безпеки. Перебуваючи на перехресті стратегічних інтересів Сходу та Заходу, Україна набуває ролі не лише територіального буфера, але й ключового елементу глобальної енергетичної архітектури, у межах якої енергетичні ресурси, інфраструктура та технології постають інструментами геополітичного впливу й важелями міжнародної конкурентної боротьби. Саме в цьому контексті проблема енергетичної безпеки України стає одночасно питанням державного суверенітету, економічної стійкості та міжнародної рівноваги.

Визначено, що перспективи енергетичної дипломатії тісно пов'язані з необхідністю подолання структурних і технологічних обмежень. Відновлення зруйнованої інфраструктури, ліквідація дефіциту критичного обладнання, створення стабільної регуляторної бази та гарантування довіри міжнародних інвесторів стають визначальними чинниками успіху. У цьому контексті дипломатичні ініціативи повинні інтегруватися з національними реформами, забезпечуючи узгодженість стратегій безпеки, розвитку енергетичних ринків та кліматичної політики. Отже, перспективи української енергетичної дипломатії визначаються її здатністю трансформувати внутрішні енергетичні ресурси, інноваційний потенціал і геополітичне розташування у багатовимірні

інструменти впливу та безпеки. Вони охоплюють інтеграцію у європейські енергетичні системи, диверсифікацію джерел, розвиток «зеленої» енергетики, формування міжнародних коаліцій та подолання структурних обмежень. Успішна реалізація цих перспектив здатна не лише забезпечити енергетичну стійкість України, а й консолідувати її позицію як стратегічного суб'єкта у глобальній енергетичній системі XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Лимар В.В. Концептуальні моделі тристоронньої енергетичної дипломатії. *Політичне життя*. 2024. № 4. С. 78-87.
2. Остапенко Т.Г., Гращенко І.С., Прищепа Н.П. Транспортна система України як елемент глобальної транспортної системи. *Економіка та суспільство*. 2018. № 15. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/28.pdf (дата звернення: 15.09.2025).
3. Дегтяр О. Стратегії міжнародної енергетичної політики України для забезпечення безпеки під час військових конфліктів. *Наукові перспективи*. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/397417469_STRATEGII_MIZNAR_ODNOI_ENERGETICNOI_POLITIKI_UKRAINI_DLA_ZABEZPECENNA_BEZPEKI_PID_CAS_VIJSKOVIH_KONFLIKTIV/citation/download (дата звернення: 15.09.2025).
4. Morgenthau H. j. Politics among nations: The struggle for power and peace. 5th ed. New York: Knopf, 1978. 650 p.
5. Waltz K. N. Theory of International Politics. Long Grove: Waveland Press, 2010. 251 p.
6. Lymar V.V. Energy security of Ukraine: external threats from the Russian Federation. *Yearbook of antitrust and regulatory studies*. 2023. Vol. 16(28). P. 31-53.
7. Хоманець В.А. Енергетична дипломатія у глобальних імперативах низьковуглецевого енергопереходу. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5411/5464> (дата звернення: 16.09.2025).
8. The politics of energy security. URL: <https://www.nature.com/articles/s41560-023-01398-2> (дата звернення: 17.09.2025).

9. Khatib H. Chapter 4. Energy security. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/chapter4.pdf> (дата звернення: 18.09.2025).
10. Seven Historical Case Studies in Victor D. G., Jaffe A. M., Hayes, M. H. (eds.), Natural Gas and Geopolitics: From 1970 to 2040, P. 319–353. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Лимар В.В. Енергетична безпека України: геополітичний аспект. *Політикус*. 2023. № 2. С. 102-109.
12. Goldthau A., Sitter N. A Liberal Actor in a Realist World: The European Union Regulatory State and the Global Political Economy of Energy. Oxford: Oxford University Press, 2015.
13. Colli A., Mariotti S., Piscitello L. 2014. Governments as Strategists in Designing Global Players: The Case of European Utilities. *Journal of European Public Policy*. 2009. № 21 (4). P. 487–508.
14. Braun J. F. EU Energy Policy under the Treaty of Lisbon Rules: Between a New Policy and Business as Usual. CEPS/EPIN Working Paper 31, 2011.
15. Шевченко О.А. Енергетична безпека як невід’ємний елемент забезпечення економічної безпеки держави в стратегіях національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.32>.
16. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування: аналіт. доп. /за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ: НІСД, 2020. 178 с.
17. Пріоритетні напрями удосконалення державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки України. Аналітична записка / <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/prioritetni-napryami-udoskonallyadertzhavnoi-politiki-u-sferi> (дата звернення: 20.09.2025).
18. Стратегія енергетичної безпеки України, URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245562958> (дата звернення: 20.09.2025).

- 19.Суходоля О. М. Проблеми визначення сфери регулювання енергетичної безпеки. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 1. С. 5–17.
- 20.Шульга Є. Правове забезпечення енергетичної безпеки України: сучасний стан та перспективи. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 4. С. 69-74.
- 21.Бондаренко С., Коротченко О. Стійкість як новітній концепт енергетичної безпеки. *Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”*. 2023. Vol.13, No. 6. DOI: 10.33445/sds.2023.13.6.18.
- 22.Евенсен Д., Совакул Б., Далтон Н., Глебова К. Енергетична безпека, зміна клімату та майбутня відбудова України. (Опубліковано Інститутом глобального сталого розвитку Бостонського університету, Бостон, Массачусетс, США). 2022. URL: <https://www.bu.edu/igs/> (дата звернення: 20.09.2025).
- 23.Гуцул М. Енергетична безпека: забезпечення стійкого, надійного та доступного постачання енергії для задоволення потреб суспільства. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. №3, С.22- 27.
- 24.Девіс К. Енергетична безпека: стабільність, стійкість та резилієнтність енергетичної системи. *Енергетичні технології та ресурсозбереження*. 2021. №2, С.12-15.
- 25.Сендер М. С. Концепція енергетичної безпеки: забезпечення джерел, диверсифікація, енергоефективність. *Економіка та держава*. 2020. № 4, С.6-9.
- 26.Sims E., Sharif O., Regeni M., Browne D. Global Energy Security. In World Energy Outlook Special Report. 2019, Vol. 3. International Energy Agency.
- 27.Hikmet L., Asan N., Yezgul I. The Relationship Between Energy Security and Renewable Energy Technologies in European Countries. In Energy Security Challenges and Environmental Sustainability in the Energy Sector. *IGI Global*. 2021. pp. 77-97.
- 28.Lippert E. Energy Security Concepts and Policies. In Handbook of Energy Security. Springer. 2020. pp. 1-22.

29. Diaz H., Lopez H. The relationship between energy security and economic factors: analysis of prices for energy resources, investments and a competitive energy market. *Energy Research*. 2022. № 15(3), pp. 120-135.
30. Jacobson M., Mora K. Social aspects of energy security: energy availability, social justice and public participation. *Journal of Energy Policy and Sociology*. 2023. № 10(1), pp. 87-102.
31. Helstedt J., Jensen E. G. Technological Factors in Energy Security. *Energy Policy*. 2023. № 150, pp. 112-168.
32. Kramer F. D., Binnendijk H., Hamilton D. S. NATO's New Strategy: Stability Generation. Atlantic Council. 2015. URL: <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/nato-s-new-strategy-stability-generation> (дата звернення: 01.10.2025).
33. Кириленко О.В., Снежкін Ю.Ф., Басок Б.І., Базєєв Є.Т. Енергетика України: ймовірні сценарії відновлення та розвитку. *Вісник НАН України*. 2022. № 9. С. 22-37.
34. Рябець Н.М., Тимків І.В. Глобальна енергетична безпека: концепт, фактори та шляхи забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-120>.
35. Hikmet L., Asan N., Yezgul I. The relationship between energy security and renewable energy technologies in European countries. In energy security challenges and Environmental sustainability in the energy sector. *IGI Global*. 2021. P. 77–97.
36. Herz D., Miller J., Petrov V. Energy security and geopolitical relations: the link between energy resources, energy security, and geopolitical influence. *Journal of global security studies*. 2023. № 8(1). P. 148–167.
37. Сендер М. С. Концепція енергетичної безпеки: забезпечення джерел, диверсифікація, енергоефективність. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 6–9.

38. Mahoney K., et al. The role of cyber security in ensuring energy security: challenges and measures. *Energy policy and cyber security*. 2023. № 8(2). P. 45–61.
39. Helstedt J., Jensen E.G. Technological factors in energy security. *Energy Policy*. 2023. № 150. P. 112–168.
40. International Energy Agency (2023) World Energy Outlook 2023. URL: <https://www.iea.org/reports/worldenergy-outlook-2023> (дата звернення: 02.10.2025).
41. Himmelvooy M., Schwartz R. Energy security and environmental sustainability: interactions and challenges. *Journal of Energy and environment studies*. 2023. № 9(2). P. 75–92.
42. Леал-Аркас Л., Філіс, А. Концепція енергетичної безпеки: виміри та регулюючі аспекти. *Енергетична політика*. 2022. № 1. С. 32–38.
43. Пирогова І., Конашевич Є. Відновлювана енергетика в сучасному світі. *Grail of Science*. 2024. № 3. С. 115–130.
44. Maksymova I. Decarbonization of global industry. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2024. № 135 (4). С. 38–51. [https://doi.org/10.31617/3.2024\(135\)03](https://doi.org/10.31617/3.2024(135)03).
45. Бурмака М., Рудьковський С. Глобальні трансформації енергетичного ринку. DOI 10.33111/ier.2021.34.02.
46. Суходоля О. М. Геополітичні та економічні пріоритети енергетичної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 42–52.
47. Тараненко І. В. Стратегічні завдання Енергетичного союзу ЄС у контексті розвитку світового енергетичного ринку. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. №. 30. С. 144–152.
48. Bolwig S., Bazbauers G., Klitkou, A., Lund, P. D., Blumberga, A., Gravelsinš, A., Blumberga D. Review of modelling energy transitions pathways with application to energy system flexibility. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*. 2018. 101 (March). P. 440–452.

- 49.BP, 2020. Statistical Review of World Energy June 2020. - URL: [http:
 www.bp.com/statisticalreview](http://www.bp.com/statisticalreview) (дата звернення: 03.10.2025).
- 50.Fischer-Kowalski, M., Rovenskaya, E., Krausmann, F., Pallua, I., & Mc Neill, J. R. Energy transitions and social revolutions. *Technological Forecasting and Social Change*. 2019. Vol. 138. P. 69-77.
- 51.Fouquet R. Historical energy transitions: Speed, prices and system transformation. *Energy Research & Social Science*. 2016. 22. P. 7-12.
- 52.Melosi M. Energy transitions in historical perspective. *Energy and Culture*. Routledge. 2017. P. 27-42.
- 53.Пабат А. Сутність та основні поняття енергетичної безпеки як складової економічної безпеки. *Проблеми науки*. 2011. № 8. С. 26–30.
- 54.Кузь В. Енергетична безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів. DOI 10.37491/UNZ.93-94.2.
- 55.Dźwigoł H., Dźwigoł-Barosz M., Zhyvko Z., Miśkiewicz R., Pushak H. Evaluation of the energy security as a component of national security of the country. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2019. Vol. 8. Pp. 307–317.
- 56.Ullman R. H. Redefining security. *International Security*. 1983. Vol. 8. № 1. Pp. 129–153.
- 57.TriolaL. C., Energy & National Security: An Exploration of Threats, Solutions, and Alternative Futures. 2008 IEEE Energy 2030 Conference, Atlanta, GA, USA, 2008, pp. 1-47.
- 58.Srivastava B. ENERGY SECURITY: TODAY AND TOMORROW.*Humanities and social sciences*, 2016. № 4, pp. 59-67.
- 59.Matviienko H., Kucherкова S., Yanovska V., Hurochkina V., Ternovsky V. and Kęsy M. Governmental Management and Regulatory Measures for Advancing AI in the Ukrainian Energy Sector as a Basis for Rapid and Sustainable Development of the Ukrainian Economy. 2023 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), Wrocław, Poland, 2023, pp. 303-307.

60. Центр Разумкова. Роль і місце української енергетики у світових енергетичних процесах. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_ENERGY_PRINT.pdf (дата звернення: 05.10.2025).
61. Гербут Н.А. Співробітництво ЄС та України в енергетичній сфері: напрямки взаємодії, перспективи, проблеми. DOI <https://doi.org/10.24195/24149616.2023-5.4>.
62. European Commission. Memorandum of understanding between the European Union and Ukraine on a Strategic Partnership on Biomethane, Hydrogen and other Synthetic Gases. URL: https://energy.ec.europa.eu/publications/memorandum-understanding-between-european-union-and-ukraine-strategic-partnership-biomethane_en (дата звернення: 05.10.2025).
63. Morningstar R. L., Simonyi A., Khakova O., Paddy R. Transforming Ukraine into a European energy hub. Issue Brief. Washington: Atlantic Council, Global Energy Center, 2023.
64. Завгородня Ю.В. Зовнішня політика України у сфері енергетичної безпеки: глобальний та регіональний аспекти. *Актуальні проблеми політики*. 2025. Вип. 76. С. 210-2015.
65. Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Рябцев Г. Л. Енергетична безпека України: перспективна модель управління ризиками : монографія / за ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2023. 152 с.
66. Центр Разумкова. Зовнішня політика України: стан, тенденції, перспективи (вересень–жовтень 2024 р.). Дослідження. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/zovnishniapolityka-ukrainy-standentsii-perspektyvy> (дата звернення: 10.10.2025).
67. Кормич Л. І., Краснопольська Т. М., Завгородня Ю. В. Конструктивізм та деструктивність суспільних змін у Східній та Центрально-Східній Європі в усвідомленні українського соціуму. *Актуальні проблеми політики*. № 73. 2024. С. 5–15.

68. Стогній Б. Енергетичні загрози та прогнози. *Віче*. 2006. № 5–6. С. 51–54.
69. Магас Х. Енергетичний потенціал України. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Випуск 13. С. 282–290.
70. Денисюк С. П., Коцар О. В., Чернецька Ю. В. Енергетична ефективність України. Кращі проектні ідеї. С. П. Проект Професіоналізація та стабілізація енергетичного менеджменту в Україні. 2016. С. 33–34.
71. Лір В. Е. Енергонезалежність України: досягнення та перспективи. *Економіка та прогнозування*. 2016. с. 112.
72. Міжнародний фонд «Відродження». Енергетична дипломатія України: аналіз статус-кво та практичні рекомендації. URL: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2021/12/energetychna-dyplomatiya-ukrayiny.-doslidzhennya-1.pdf> (дата звернення: 10.10.2025).
73. Горбачук О. Дипломатія України в електроенергетичній сфері. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. №2 (66). С. 17–24. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-17-24>.
74. Енергетична дипломатія: світові приклади для України. Policy paper. URL: https://dixigroup.org/storage/files/2016-09-15/web_energy_diplomacy_dixi_2016_ua_1.pdf (дата звернення: 01.11.2025).

ДОДАТКИ

УДК 340 (063)
А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 76: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 9 – 10 жовтня 2025 р.) / редкол.: О. Яремко та ін. ГО "Наукова спільнота". WSZIA w Opolu. Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б. 2025. 81 с. ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 76) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 9-10 жовтня 2025 р. за сприянням Громадської організації "Наукова спільнота" (Україна) та Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет ГО Наукова спільнота:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Білоус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО "Наукова спільнота" 2025

5. Rahime Suleymanoglu-Kurum, A New Sector in Turkish Foreign Policy: Mediation, Bogazici Journal, Review of Social, Economic and Administrative Studies, Bogazici University, Department of Economics, 2011, pp. 189-213.

РОЛЬ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Лимар Валерія Валеріївна,
доктор економічних наук, професор, професор кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького
національного університету імені Василя Стуса
ORCID: 0000-0002-4328-7529*

*Благодир Віталій Олегович,
магістрант кафедри міжнародних
відносин і зовнішньої політики Донецького
національного університету імені Василя Стуса*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4246

У сучасному світі енергетика є однією з ключових детермінант глобального розвитку та міжнародної стабільності. Вона не лише забезпечує економічне зростання та технологічний прогрес, але й формує основи політичної могутності держав. Відтак, енергетична дипломатія постає як особливий інструмент реалізації національних інтересів, що поєднує економічні, безпекові та геополітичні виміри міжнародних відносин. Саме тому дослідження цього феномену набуває актуальності та наукової значущості.

Енергетична дипломатія визначає параметри міжнародної безпеки. У XXI столітті енергетичні ресурси перетворилися на фактор стратегічного впливу, здатний змінювати розстановку сил у світовій політиці. Приклади використання енергетики як «м'якої зброї» у міждержавних відносинах свідчать, що контроль над постачанням нафти, газу чи електроенергії стає не менш ефективним інструментом тиску, ніж військова чи економічна сила. Вивчення цих процесів дозволяє зрозуміти механізми виникнення нових конфліктів, а також окреслити можливості їхнього попередження шляхом дипломатичних переговорів та міжнародного посередництва [1].

Також енергетична дипломатія є важливим чинником глобальної економічної взаємозалежності. Транснаціональні енергетичні компанії, міждержавні трубопровідні мережі, спільні проекти у сфері відновлювальної енергетики утворюють складну інфраструктуру, де інтереси держав і корпорацій тісно переплітаються. Дослідження цих процесів відкриває нові перспективи для розуміння закономірностей міжнародної економічної інтеграції та ролі енергетики у формуванні світових ринків.

У період енергетичного переходу та глобальної боротьби зі змінами клімату дипломатичний вимір енергетики стає особливо значущим. Перехід до відновлюваних джерел енергії, розвиток «зеленої» економіки та декарбонізаційні ініціативи провідних держав формують нову архітектуру міжнародних відносин. Аналіз енергетичної дипломатії в цьому контексті дає змогу не лише зрозуміти поточні тренди, але й передбачити майбутні конфігурації геополітичних союзів та конфліктів [2].

Для окремих держав, зокрема України, енергетична дипломатія виступає невід'ємним елементом забезпечення національної безпеки. Геополітичне положення України як транзитної держави між Сходом і Заходом робить енергетичний фактор визначальним у зовнішньополітичній стратегії. Тому вивчення цього напрямку дозволяє оцінити потенціал дипломатичних інструментів для зміцнення енергетичної незалежності та інтеграції у європейський простір.

Література:

1. Лимар В. В. Енергетична безпека України: геополітичний аспект. *Політикус*. 2023. № 2. С. 102-109. URL: http://politicus.od.ua/2_2023/15.pdf (дата звернення: 30.09.2025).
2. Лимар В. В. Концептуальні моделі тристоронньої енергетичної дипломатії. *Політичне життя*. 2024. № 4. С. 78-87. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/16608> (дата звернення: 30.09.2025).

<i>Мазепа Світлана</i> ВИКРАДЕННЯ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ У 2025: ТЕХНІКИ, ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ, ЗАХИСТ.....	54
<i>Ричка Денис Олегович</i> ПРАВА ЛЮДИНИ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ.....	57
<i>Шебаніц Діана Миколаївна, Тріфонов Дмитро Андрійович</i> ІНФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ.....	63
Історія становлення української державності	
<i>Ухач Василь Зіновійович, Ухач Олександра Василівна, Ухач Володимир Васильович</i> ВПЛИВ ТВОРЧОСТІ Д. ДОНЦОВА НА ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ.....	66
Історія країн світу та міжнародні відносини	
<i>Бенедя Вікторія Миколаївна</i> НІШЕВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	71
<i>Лимар Валерія Валеріївна, Благодир Віталій Олегович</i> РОЛЬ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	74
<i>Мельник Катерина Олегівна</i> КВОТНА СИСТЕМА ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК У ПАРЛАМЕНТАХ АРАБСЬКИХ КРАЇН: ДОСВІД ЙОРДАНІЇ ТА ЛІВАНУ.....	76